

PRIOLOG PROUČAVANJU VEZA DUBROVAČKE REPUBLIKE I TRSTA TOKOM XVIII. I POČETKOM XIX. STOLJEĆA

Potrebno je istaći da su Dubrovnik i Trst, te dvije značajne jadranske luke, stupile u bliži doticaj tek u prvoj polovici XVIII. stoljeća, kad je vlada u Beču dala posebno značenje Trstu kao uvozno-izvoznoj luci svoje monarhije.¹ Dubrovačka je vlada, kao i vlada svake male zemlje, bila prisiljena da se uvijek prilagođuje međunarodnim političkim i ekonomskim prilikama, tražeći zaštitu mnogih država, formalno priznavajući razne gospodare, boreći se pri tome svim političko-diplomatskim i ekonomskim sredstvima za čuvanje nezavisnosti, slobode i neutralnost svoje republike. Snaženje Austrije na političkom i ekonomskom polju, a pogotovu njezino jačanje na Jadranu tokom XVIII. stoljeća, dubrovačka je vlada pratila budnim okom. Zbog toga je sve češće upućivala poslanike u Beč i slala mnoga pisma za carski dvor, sve u nastojanju da pridobije naklonost i zaštitu Austrije, te time osigura i nadalje svoju nezavisnu i neutralnu ulogu među evropskim zemljama.

Uvod

U drugoj polovici XVII. stoljeća već se jasno naziru prvi počeci daleko-sežnih ekonomskih planova austrijskog merkantilizma koji, u prvom redu preko Trsta, izrađuje materijalnu osnovu prodora Austrije na Jadran i njezina obračuna s Venecijom na pomorsko-trgovačkom području. Tokom XVIII. stoljeća, a pogotovu u drugoj polovici toga stoljeća, taj se proces ubrzano nastavlja, te Trst konačno preuzima mjesto vodećeg pomorsko-trgovačkog emporija na Jadranu. Pomorsko-ekonomsku politiku Bečkog dvora potrebno je vezati uz čitav niz zbivanja i interesa u samoj Habsburškoj monarhiji, uz promjenu političkih i vojnih snaga te ekonomskih interesa na njezinim granicama, i u Evropi uopće, a napose u Podunavlju, na Balkanu i Mediteranu.

¹ Veoma je malo pisano o vezama Dubrovačke Republike i Trsta. Pojedini autori obrađujući razne teme iz dubrovačke prošlosti samo uzgredno spominju Trst, a ne obraćaju posebnu pažnju na njegove intenzivne veze s Dubrovnikom, naročito tijekom XVIII. i početkom XIX. stoljeća. Tim vezama bavio se dr. J. Luetić i rezultate objavio u dva kraća rada pod naslovom: *Iz rada konzulata Dubrovačke Republike u Trstu (1739—1807. g.)*, Jadranski zbornik, V, 1961—1962. g., Rijeka — Pula 1964. g., i *O konzulatu Dubrovačke Republike u Trstu 1739—1807. g.*, časopis Naše more, br. 3—4, Dubrovnik 1962. g.

Cilj je ovog rada da dopunim dosadašnja znanja o tim vezama, koristeći se ne samo spomenutim kraćim radovima već i dosad neistraženim dokumentima koji se nalaze u Dubrovačkom historijskom arhivu i Tršćanskom arhivu.

ranu. Nema sumnje da je sve to zajednički aktiviralo, oblikovalo i usmjeralo pomorsko-ekonomsku politiku Austrije. U smislu merkantilističkog učenja koncipirana je opća ekonomska politika unutar koje je Bečki dvor namijenio glavnu ulogu trgovini i svim onim ustanovama koje su vezane uz njegovo jačanje. Tu se u prvom redu mislilo na vanjsku trgovinu koja je trebala donositi novac u zemlju.²

Tokom XVIII. stoljeća, pošto je prošla akutna opasnost od Turaka, i pošto je Monarhija raspolagala prostranim, veoma plodnim područjima u srednjem Podunavlju, austrijska vanjska trgovina okrenula se prema Zapadu, gdje je bilo sve veće zanimanje za njezine poljoprivredne proizvode, prije svega žitarice i industrijske sirovine (bakar i hrastovo drvo). S obzirom na svoj geografski položaj, luke sjevernog Jadrana bile su pogodne da postanu izlazne tačke Austrije prema svjetskim tržištima. Izlaz na Jadransko more i slobodna plovidba tim morem bile su od prvorazrednog značenja za Habsburšku monarhiju. Stoga je austrijski car Karlo VI. donio 2. VI. 1717. g. patent o slobodnoj plovidbi Jadranom, a 17. III. 1719. g. proglasio Trst i Rijeku slobodnim lukama, što je dovelo kasnije do vodeće uloge tršćanske luke na jadranskom području. Patentom iz 1717. g., te proglašenjem Trsta i Rijeke slobodnim lukama, bio je potkopan, a zatim i razbijen monopolistički položaj Venecije na Jadranu. U isto vrijeme sve više je istiskivano tursko gospodstvo na Balkanu i u Podunavlju, pa je Turska nastojala trgovinom u izvjesnoj mjeri da kompenzira izgubljene političke i vojne pozicije. Slabljenjem turskog i mletačkog gospodstva bio je otvoren put Austriji da postupno učvrsti svoje političke i gospodarske pozicije na Istoku i na Mediteranu.³ Radi osiguranja pomorske trgovine i brodova pod austrijskim i stranim zastavama koji su dovozili i odvozili raznu robu za Trst i ostale luke Monarhije, bečka je vlada zaključila 1745. g. ugovor o slobodnom trgovanju sa Turskom, tako da taj ugovor bude poštovan i od vladara zemalja Sjeverne Afrike (tzv. berberske zemlje), koje su se nalazile pod turskom dominacijom. Godine 1783.

² I. Erceg, *Sjevernojadranske luke u ekonomskoj politici Bečkog dvora (XVIII. st.)*, Acta historico-oeconomica Jugoslaviae, vol. IV, Zagreb 1977. g., str. 7, 9, 11. (Autor navodi kako je »Privilegirana trgovačka kompanija Trst — Rijeka« osnovala »Zuckerraffinerie« koja je zapošljavala i do 1.000 radnika. Šećerana je bila najveće poduzeća takve vrste u Austriji. U Trstu su u to vrijeme registrirane manufakture platna, sapuna, likera, kože i drugih arikala.); isti, *Neki ekonomski momenti iz života Trsta, Senja i Karlobaga*, Ljetopis JAZU, 70, Zagreb 1965. g.; W. Kaltens-tadler, *Der österreichische Seehandel über Triest im 18 Jahrhundert*, Viertel-Jahrschrift für Social — und Wirtschaftsgeschichte, 56 Band, Heft 1, Wiesbaden 1969; J. Löwenthal, *Geschichte der Stadt Triest, I. Tom*, Triest 1857; A. Beer, *Die österreichische Handelspolitik unter Maria Theresia und Josef II*, Archiv für österreichische Geschichte, No. 86, Wien 1899.

³ I. Erceg, *Trgovina između Habsburške monarhije i Turske preko sjeverno-jadranskih luka u drugoj polovini XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća*, Jadranski zbornik, Rijeka — Pula 1972. g., str. 161—184; isti, *Promet kao prozivodna komponenta i kao način i sredstvo povezivanja ljudi*, Acta historico-oeconomica Jugoslaviae, vol. V, Zagreb 1978, str. 28. Pod slobodnom se lukom podrazumijeva čitavo, ili šire, područje jedne luke na kojem robni promet nije opterećen plaćanjem carine, iako na istom području vrijede svi ostali zakoni zemlje na čijem se teritoriju nalazi slobodna luka. Povlastica slobodnih luka podjeljivala se obalnim mjestima koja su bila povoljno smještena prema unutrašnjosti u doba kad su prometni putovi bili oskudni a industrija slabo razvijena, da bi im dali poticaja za razvoj. U moderno je doba slobodnih luka sasvim nestalo. N. Petrović, *Plovidba i privreda srednjeg Podunavlja u doba merkantilizma*, Ist. institut, knj. 19, Beograd 1978. g., str. 24, 26, 27.

bio je sklopljen novi ugovor između Austrije i Turske, te jedan između Austrije i Maroka, koji je osiguravao mir i sigurnost za plovidbu svim brodovima koji prevoze robu iz austrijskih luka po Mediteranu. Privučeni unosnim poslovima, već u trećem desetljeću XVIII. stoljeća strani se trgovci počinju doseljavati u Trst, jer je Bečki dvor nastojao da privuče u Trst svu tranzitnu robu iz Austrije, Francuske, Italije, Štajerske i Levanta. Sa stranim doseljenicima, među kojima je bilo i Dubrovčana, dolaze 1750. g. u Trst i bogati trgovci iz Boke kotorske Vojin i Ivan Vojnović, oba iz Herceg-Novog, koji su se bavili izvozom i prijevozom robe s Levanta. Neki su se članovi te obitelji kasnije istakli i kao vrsni pomorci u austrijskoj i ruskoj službi.⁴ Napoleonova osvajanja po Evropi, krajem XVIII. i početkom XIX. stoljeća, nisu mimoišla ni Trst, koji je bio 1797. g. za kratko vrijeme okupiran i napušten od Francuza. Druga, isto tako kratka francuska okupacija Trsta slijedila je 1805. g., dok je četiri godine kasnije (1809. g.) Trst sa zaledem bio anektiran i uključen u Napoleonove tzv. »Ilirske provincije«, u čijem je sastavu ostao sve do 1813. g. kad je ponovo vraćen pod vlast Austrije.⁵ Sve te godine ratovanja oko Trsta, kao i prve dvije francuske okupacije (one iz 1797. i 1805. g.) teško su pogodile tršćansku luku, a time i dubrovačko pomorstvo kojemu je ta luka bila jedna od karika jadranske i mediteranske trgovine. Treća okupacija Trsta i stvaranje spomenute »Ilirske provincije« (1809. g.) nije za Dubrovčane imala nikakva posebna značenja jer su godinu dana ranije Francuzi ukinuli Dubrovačku Republiku.

U vrijeme kad je Beč raznim mjerama uzdizao Trst kako bi postao najznačajniji pomorsko-trgovački centar Monarhije, na Jadranu su već više stoljeća postojale dvije samostalne republike: Venecija i Dubrovnik. Mlečani nisu nikad priznali Dubrovnik Republikom, iako je on kao samostalna i neutralna država bio priznat u međunarodnoj zajednici, bojeći se suparništva na Jadranu. Iz istog su razloga stoljećima Mlečani sputavali raznim mjerama pomorsku trgovinu Dubrovnika na tom moru. Da bi se lakše shvatilo značenje Dubrovnika u pomorskoj trgovini s Trstom, kao i razlog zbog kojeg su vlasti u Trstu i vlada u Beču spremno prihvatile da Dubrovčani sa svojim brodovljem vrše u znatnoj mjeri poslove izvoza i uvoza razne robe za tršćansku luku, potrebno je u najkraćim crtama nešto reći o međunarodnom položaju Dubrovačke Republike i o njezinoj neutralnosti u evropskim ratovima tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća, te o mjerama koje su poduzimale mletačke vlasti da bi sputale i ograničile pomorsku trgovinu Dubrovčana po Jadranu.

⁴ F. Cusin, *Appunti alla storia di Trieste*, Trieste 1930. g., str. 90—94; L. von Ebengreuth, *Österreichs Anfänge in der Adria*, Wien 1916, str. 25—28; A. Tamaro, *Storia di Trieste*, Roma 1924, str. 228—246; F. Babudieri, *La nascita dell'emporio commerciale e marittimo di Trieste*, Genova 1964, str. 16—28; Z. Herkov, *Gradnja ratnih brodova u Kraljevici 1764—1767*, Hrv. arhiv, Pazin — Rijeka, sv. 6, 1979. g., str. 57; M. Čurković, *Istorija srpske pravoslavne opštine u Trstu*, Trst 1960. g.; J. Radonić, *Dubrovačka akta i povelje*, knj. V, Beograd 1951. g., str. 617; G. Stanojević, *Mitropolit Vasilije Petrović i njegovo doba 1740—1766 g.*, Ist. institut, Beograd 1979. g.

⁵ M. Cova, *L'amministrazione austriaca a Trieste agli inizi dell' 800*, Varese 1971. g., str. 43, 115, 151 (Trst je bio pod Austrijom od 1382. do 1918. g., s kratkim periodom francuske okupacije u trajanju 4—5 godina, što znači da je preko 530 godina bio u okviru austrijske vlasti.); L. Tassini, *Il governo francese a Trieste*, Archeografo triestino, ser. 4, vol. 8—9, Trieste 1945. g., str. 435—487.

Strane su države upućivanjem svojih službenih predstavnika vladi Dubrovačke Republike te primanjem njezinih predstavnika, konzula, a kasnije (od kraja XVII st.) i diplomatskih predstavnika na svom području, priznavale njezinu samostalnost na temelju općevažećih principa međunarodnog prava. Time je Dubrovačka Republika bila prihvaćena i priznata kao samostalna država u međunarodnoj zajednici. U Dubrovniku se prvi strani predstavnici javljaju poslije oslobođenja od vlasti Venecije (1358. g.), kad Dubrovnik postaje nezavisna država. Tokom kasnijih stoljeća, do ukinuća Dubrovačke Republike (1808. g.), gotovo su sve evropske zemlje imale svoje stalne diplomatsko-konzularne predstavnike u Dubrovniku. Kako su Dubrovčani svoju najveću pomorsko-trgovačku ekspanziju ostvarili tokom XVI. i u drugoj polovini XVIII. stoljeća, to je kao odraz te bogate pomorsko-trgovačke djelatnosti Dubrovnik tokom XVI. stoljeća imao preko 50 svojih konzularnih predstavnika po raznim mediteranskim lukama, dok se u drugoj polovici XVIII. stoljeća taj broj popeo na preko 80. Od kraja XVII. stoljeća nalazimo i diplomatske predstavnike Dubrovačke Republike u svim važnijim evropskim prijestolnicama; u Rimu, Beču, Parizu i Napulju. Taj stečeni međunarodni položaj odrazio se na dubrovačko ekonomsko stanje i na njegovo pomorstvo koje je pod zastavom nezavisne i neutralne Republike razvilo razgranatu trgovačku mrežu po mnogobrojnim lukama Mediterana i Atlantika. Ulaskom francuskih trupa u Dubrovnik (1806. g.) počinje zapravo agonija nezavisnosti te naše male Republike, a njezinim ukidanjem od strane Francuza ona je stvarno (»de facto«) prestala postojati. Pravno (»de iure«) Dubrovačka je Republika nestala s političke karte Evrope tek poslije završetka mirovnog kongresa u Beču (1815. g.), jer na njemu nije obnovljena samostalnost Republike.

Stari Dubrovnik nije nikad u svojoj dugoj povijesti igrao značajnu ulogu u evropskoj politici, ali je zato uspio da postane važan ekonomski činitelj na Balkanu i prostranom Mediteranu. Zahvaljujući geografskom položaju te vještim trgovcima, Dubrovnik se u početku razvio u pomorsko-trgovačko središte i postao glavna izlazna luka za zemlje svojega zaleđa, preuzimajući postupno posredničku ulogu između Balkana i prekomorskih zemalja, baveći se, pretežno kasnije, tokom XVIII. stoljeća, prijevozom robe između raznih mediteranskih luka. Mala i slobodna Dubrovačka Republika znala je da njezin opstanak i ekonomski napredak ovisi o neutralnosti, pa je tu svoju političku tradiciju nastavila sve do ukinuća Republike. Neprilike i opasnosti kojima je Dubrovnik bio izložen za rata Austrije i Venecije s Turskom (1714—1718. g.) sretno su bile prebrođene, iako je dubrovačka trgovina u vrijeme rata mnogo izgubila izbjegavajući plovību po Levantu, jer je bilo teško održavati neutralnost u ratu između Austrije i Turske, koje su bile istovremeno prijateljski naklonjene Dubrovniku. Dubrovačka je Republika Požarevačkim mirom (1718. g.) osigurala svoje granice turskim zaleđem te uživala duži period mira koji je doveo do razvoja i oživljavanja dubrovačkog pomorstva. Za austrijskog nasljednog rata (1741—1748. g.), sedmogodišnjeg rata (1756—1763. g.), velikog englesko-francuskog rata ili rata za američku nezavisnost (1775—1783. g.), te francusko-engleskog trgovačkog rata (1793—1806. g.), brodove pod neutralnom dubrovačkom zastavom strani su trgovci rado unajmljivali, plaćajući visoke brodske vozarine, što je silno podiglo dubrovačko pomorstvo i obogatilo dubrovačku državnu blagajnu. Među krupnije i teže opasnosti za dubrovačku neutralnu pomorsku plovību tokom XVIII.

stoljeća spada dolazak ruske ratne flote na Mediteran 1768. g. s obzirom na sukob između Rusije i Turske. Zbog opasnosti od ruske flote, koja je zaustavljala i plijenila dubrovačke brodove, početkom 1771. g. obustavljena je uglavnom sva plovidba dubrovačkih brodova po Levantu i na Zapadu izuzev Jadrana. Poslije sklapanja rusko-turskog mira (1774. g.) ugovorom u Pisi izgladen je rusko-dubrovački spor. U centru dubrovačke politike bio je 1780—1781. g. sukob s Marokom, čiji su gusari plijenili dubrovačke brodove. Od bitne je važnosti za Dubrovnik u tom sukobu bila zaštita Porte. Rat Rusije i Austrije protiv Turske (1787—1791. g.) iako je ponovo ugrozio dubrovačku neutralnost, nije imao težih posljedica za dubrovačko pomorstvo, jer su se ratne operacije odvijale pretežno na području Crnog mora. Tako je neutralni Dubrovnik, tokom XVIII. stoljeća, sve do francuske okupacije (1806. g.) živio u priličnom miru, mogao je slobodno trgovati, a njegovo je trgovačko brodolje moglo slobodno ploviti.⁶

U okviru više-manje neprekidne diplomatsko-političke borbe, koju je Dubrovnik morao voditi s Mlečanima tokom XVII i XVIII. stoljeća, Dubrovčani su bili zaokupljeni i još nekim posebnim pitanjima iz odnosa s Venecijom, koja su ograničavala slobodu dubrovačke pomorske trgovine po Jadranu. To je bilo u prvom redu pitanje plaćanja Veneciji određenog nameta (daće) za plovidbu po Jadranu, čime je na vidan način bila priznata dominacija Venecije na tom moru. Ta se daća plaćala u početku po broju jarbola koje je brod imao, a od 1635. g. po veličini broda. Samo brodovi koji su plovili put Venecije nisu plaćali tu daću. Opće slabljenje Venecije na Jadranu, te jačanje Austrije na tom moru, prisililo je Mlečane da tokom prve polovice XVII. stoljeća odustanu od daljeg naplaćivanja daće od stranih brodova koji prolaze Jadranom, a da taj namet zadrže samo za dubrovačke brodove. Da bi se riješile te i neke druge nesuglasice nastale između Dubrovnika i Venecije, uz posredovanje Turske, sazvani su u Travniku (1745. g.) predstavnici jedne i druge strane koji su se suglasili (tzv. Travnička arbitraža) da će ubuduće, umjesto naplaćivanja daće od dubrovačkih brodova, Dubrovčani svake treće godine pokloniti mletačkom zapovjedniku Jadrana srebrnu zdjelu u vrijednosti od 20 mletačkih cekina kao naknadu za nesmetanu plovidbu Jadranom. Iako je Travničkim sporazumom uvelike ograničeno gospodstvo Venecije na Jadranu, naročito u odnosu na Dubrovnik, ipak su Dubrovčani plaćali Veneciji sve do njezina pada određeni, makar i simboličan namet za slobodnu plovidbu tim morem. Pored navedene daće, koja je uglavnom bila uperena protiv Dubrovčana i njihove plovidbe po Jadranu, Mlečani su još i na druge načine, u prvom redu raznim taksama, neopravdanim uvođenjem karantene i sličnim mjerama pokušali sputati i oslabiti dubrovačku pomor-

⁶ J. Engel — I. Stojanović, *Povijest Dubrovačke Republike*, Dubrovnik 1903. g., str. 60—74; G. Novak, *Prošlost Dalmacije*, Zagreb 1944. g., str. 221—257; B. Krizman, *Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku*, Zagreb 1957. g., Z. Šu-n-rica, *Dokumenti o osnivanju Dubrovačke općine*, Arhivski vijesnik, IX, Beograd 1966. g.; I. Mitić, *O Dubrovačkoj Republici kao subjektu međunarodnog prava*, Jug. revija za međunarodno pravo, br. 3, Beograd 1978. g., str. 227—240; isti, *Predstavnicistranih država u Dubrovniku za vrijeme Republike*, Pomorski zbornik, br. 4, Zagreb 1966. g., str. 381—398; isti, *Međunarodni položaj Dubrovačke Republike s obzirom na njezine noćvane i druge obaveze prema stranim zemljama*, Pomorski zbornik, br. 17, Rijeka 1979. g., str. 351—363; isti, *Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika*, Hist. institut JAZU, Dubrovnik 1973. g., str. 63—65, 71—72; isti, *On international relations of Dubrovnik the only maritime Republic in the Balkans*, Balcanica VIII, Beograd 1977. g., str. 103—111.

sku trgovinu. Da bi ograničila pomorsku trgovinu Dubrovnika u svojoj luci, te u lukama pod svojom dominacijom, Venecija je krajem XVII. stoljeća odredila da brodovi pod dubrovačkom zastavom imaju platiti jedan posto dažbine na svu robu koju dovezu iz luke Levanta u Veneciju. Pored te dažbine Mlečani su uveli početkom XVIII. stoljeća i još jedan novi namet koji se naplaćivao samo za onu robu koju su dovozili dubrovački brodovi iz Dubrovnika u Veneciju. Na taj su način Mlečani nametanjem raznih dažbina na robu prevoženu dubrovačkim brodovima držali u povlaštenom položaju svoju pomorsku trgovinu. Mlečani su još i raznim karantenskim mjerama tokom XVII i XVIII. stoljeća, pravili smetnje Dubrovčanima i njihovom pomorsko-trgovačkom prometu s Venecijom. Smatrajući se od davnine »gospodaricom Jadrana« zdravstveni ured u Veneciji je određivao, na temelju prispjelih obavijesti o kretanju zaraznih bolesti po Balkanu, Albaniji i Levantu, uvođenje karantene i vrijeme trajanja, i to ne samo za područje pod njezinom dominacijom, tj. Dalmaciju i Boku kotorsku, već i za dubrovački državni teritorij. Na taj su način mletačke vlasti prisiljavale dubrovačke brodove da obave karantenu, bez obzira na to je li u to vrijeme određena karantena i u Dubrovniku za brodove koji dolaze iz raznih luka Levanta. O izvršenoj karanteni morao je Zdravstveni ured u Dubrovniku izdati posebnu potvrdu na osnovi koje je mogao dubrovački brod da uplovi u venecijansku luku i obavi sve poslove iskrcaja ili ukrcanja robe. Pored tih teškoća mletačke vlasti nisu katkad priznavale karantenu obavljenu u Dubrovniku, smatrajući da nije izvršena dovoljno stručno i po svim sanitarnim propisima. Vlada Dubrovačke Republike nastojala se osloboditi takvih i sličnih stoljetnih, neopravdanih postupaka Mlečana prema dubrovačkoj pomorskoj trgovini na Jadranu, stupajući u bliže ekonomske i političke kontakte sa zemljama kojima je isto tako smetala dominacija Venecije na tom moru; u početku s Genovom i lukom Anonom a, kasnije, tokom XVIII. stoljeća s Austrijom.⁷

Potrebno je ovdje spomenuti još jedan faktor koji je pridonio zbližavanju Dubrovnika s Trstom. Kopnena je trgovina Dubrovnika već krajem XVII, a osobito početkom XVIII. stoljeća veoma oslabila, pa je uslijed toga dubrovačka luka izgubila dotadašnje značenje i postala uglavnom tranzitna luka za raznu robu, pretežno tursku, koju su razvozili po Jadranu, osim dubrovačkih, i brodovi stranih zemalja. Sve je to utjecalo da je veliki dio dubrovačkih brodova sudjelovao u slobodnoj plovidbi — brodarenju između jadranskih i mediteranskih luka, pa prema tome i za potrebe tršćanske luke. Dubrovački brodovi koji su se bavili brodarenjem nisu više ovisili o svojoj matičnoj luci, što je prisililo dubrovačku vladu da odgovarajućim propisima regulira položaj tih brodova, kako bi državna blagajna u Dubrovniku i suvlasnici (karatisti) imali tačan uvid u cjelokupno njihovo poslovanje. U primjeni tih propisa, te u pravilnom poslovanju dubrovačkih brodova po raznim

⁷ S. Ljubić, *O odnošajih među republikom mletačkom i Dubrovnikom*, Rad JAZU, 53, 54, Zagreb 1880. g., str. 94—185, 62—159; isti, *Poslanica Dubrovačke na Mletačku Republiku*, Starine JAZU, XV, Zagreb 1883. g., str. 1—95; V. Makušev, *Isprave za odnošaj Dubrovnika prema Veneciji*, Starine JAZU, Zagreb 1905. g., str. 1—258; R. Samardžić, *Borba Dubrovnika protiv mletačkih pokušaja da uništi njegovu nezavisnost u XVII veku*, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952. g., str. 367—386; G. Novak, *Borba Dubrovnika za slobodu 1683—1699. g.*, Rad JAZU, 253, Zagreb 1935. g.; I. Mitić, *Prilog proučavanju odnosa Dubrovnika i Venecije u XVII i XVIII stoljeću*, Anali Hist. instituta JAZU, sv. 13/14, Dubrovnik, 1976. g., str. 117—139.

mediteranskim lukama, najvažniju su ulogu odigrali dubrovački konzuli, pa se zbog toga njihov broj već tijekom prve polovice XVIII. stoljeća znatno povećao. U to se vrijeme pojavljuje i konzulat Dubrovačke Republike u Trstu, što ukazuje na znatno povećanje prometa brodova pod dubrovačkom zastavom u toj austrijskoj luci.

Iz navedenog možemo utvrditi da su se na području Jadrana interesi Austrije, odnosno luke Trsta i Dubrovačke Republike uzajamno dopunjavali, jer su ih vezivali zajednički, u prvom redu ekonomski, a zatim i politički interesi. Dubrovniku je odgovaralo nastojanje Austrije da se što više utvrdi na Jadranu, forsiranjem i podizanjem luke Trst, te ostalih njezinih luka. U pretvaranju Trsta u jadranski pomorsko-trgovački centar dubrovačka je vlada vidjela velike ekonomske mogućnosti i koristi za svoje trgovačko brodovlje, što je dovelo tijekom XVIII. stoljeća do nove trgovačke orijentacije Dubrovnika, do jačeg značenja Jadrana u trgovini i pomorstvu Dubrovačke Republike. Pored toga slabljenje Venecije i nestajanje njezine ekonomske i političke prevlasti na Jadranu u korist Austrije također je išlo u prilog Dubrovačkoj Republici, koja je postepeno uspjela, tokom XVIII. stoljeća, da se oslobodi pritiska Mlečana na njezinu jadransku pomorsku trgovinu, a što se naročito očitovalo u spomenutom Travničkom sporazumu iz 1754. g. S druge strane, vladi u Beču, koja je odlučila pretvoriti Trst u značajan trgovački centar Austrije na Jadranu, odgovaralo je da Dubrovačka Republika kao neovisna i neutralna zemlja i kao ekonomska suparnica Venecije na tom moru, preuzme sa svojim brodovljem velik dio pomorske trgovine u tršćanskoj luci. Pored toga dubrovačko se brodovlje tokom XVIII. stoljeća, kako sam već prije spomenuo, bavilo brodarenjem, odnosno prijevozom robe između raznih mediteranskih luka, te nije ovisilo o svojoj matičnoj luci, što je u potpunosti išlo u prilog ekonomskim potrebama Trsta, koji se u pomanjkanju brodova pod zastavom Austrije morao služiti stranim brodovima, kako bi povećao izvoz i uvoz svoje luke. Kako su se tijekom XVIII. stoljeća vodili česti ratovi po Mediteranu, što je ometalo slobodu pomorske trgovine, dok su dubrovački neutralni brodovi mogli u isto vrijeme, u većoj ili manjoj mjeri, nesmetano ploviti, strani su se trgovci po raznim mediteranskim lukama, pa tako i oni iz Trsta, pretežno koristili dubrovačkim brodovljem za prijevoz svoje robe. Korištenje dubrovačkih neutralnih brodova u pomorskoj trgovini Trsta za vrijeme mira i rata na Mediteranu ne samo da je bilo od obostrane koristi, kako za tršćanske trgovce, tako i za dubrovačku državnu blagajnu, već je pogodovalo i vladi u Beču, koja je uspjela, koristeći se dubrovačkim brodovljem, da i za vrijeme raznih ratova održi pomorsku trgovinu u tršćanskoj luci i da se pri tome ne izloži nepotrebnim političkim i ekonomskim rizicima ako bi se koristila, umjesto dubrovačkim, brodovima zaraćenih zemalja.

Prema tome odnosi između Dubrovnika i Trsta, tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća, osnivali su se ne samo na izvanrednom pomorsko-trgovačkom položaju, koji je Austrija dala Trstu u jadranskoj i mediteranskoj trgovini i s tim povezanim općim slabljenjem Venecije na jadranskom području, već i na međunarodno priznatom, nezavisnom i neutralnom položaju Dubrovačke Republike. Ona je sa svojom bogatom trgovačkom mornaricom brodarila između raznih mediteranskih luka i na taj način, kao protuteža Veneciji, odgovarala tadašnjim interesima i težnjama Austrije na Jadranu. Dubrovačka Republika nalazila se u to vrijeme i pod zaštitom Turske, kao njezin vjeran haračar, te su dubrovački brodovi bili opskrbljeni turskim fermanom

radi lakšeg trgovanja po Levantu i radi zaštite od gusara s obala Sjeverne Afrike. Taj povlašteni položaj Dubrovčana u turskim lukama i zemljama Sjeverne Afrike pridonio je još većem angažiranju dubrovačkog brodovlja u pomorskoj trgovini Trsta.⁸

Svi navedeni ekonomski i politički faktori, odnosno zajednički interesi Austrije i Trsta, s jedne, te Dubrovačke Republike, s druge strane, pridonijeli su, tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća, ne samo razvoju mnogobrojnih odnosa između Dubrovnika i Trsta već i unapređivanju finansijskih i političkih veza između ove naše Republike i Austrije. Sve je to imalo za posljedicu osnivanje diplomatskog predstavništva Dubrovačke Republike u Beču, dubrovačkog konzulata u Trstu, te austrijskog konzulata u Dubrovniku koji je obavljao i sve potrebne diplomatske poslove za svoju zemlju kod dubrovačke vlade, a sve radi održavanja i daljeg proširenja nastalih odnosa i veza. O tim konzularno-diplomatskim predstavnicima, te o sudjelovanju dubrovačkih brodova u pomorskoj trgovini tršćanske luke bit će još govora u ovom radu.

Diplomatski predstavnici Dubrovačke Republike u Beču i austrijski konzuli u Dubrovniku

U razdoblju nakon velikog potresa (1667. g.) Dubrovačka Republika nastavlja svoju tradicionalnu politiku; na jednoj strani usko surađuje s Napuljskom kraljevinom i Španjolskom, te papinskom državom, a s druge je strane u priateliskim odnosima sa Turskom. Međutim već tijekom XVII. stoljeća mišenia se odnos glavnih sila na koje se Dubrovnik dugo vremena oslanjao u vođenju svoje vanjske politike. Tursko je carstvo sve više slabilo, a glavna zaštitnica Dubrovnika, nekadašnja moćna Španjolska, postala je sila drugoga reda. Francuska, zadobivši u Turskoj povlašteni položaj, nastojala je onemogućiti na svakom koraku sve mediteranske države i trgovačke republike, pa i Dubrovnik. Poslije dugotrajnih ratova s Turskom sve je vidnija nemoć Venecije, koja polako ali stalno uzmiče pred Austrijom. Na mjesto malaksale Turske diže se Austrija, koja ekonomski ojačana prodire na Balkan i Mediteran. Snaženje Austrije budno je pratila Dubrovačka Republika koja se našla usamljena između nemoćne Turske i Španjolske, u neposrednoj blizini još uvijek opasne Venecije. U takvoj je situaciji dubrovačka vlada našla jedino rješenje da se ugovorom u Beču (1684. g.) ponovo stavi pod zaštitu Austrije. Dubrovnik je na taj način pod starom zaštitom Turske i uz novu zaštitu Austrije uspio da osigura svoju političku samostalnost i ojača međunarodni položaj. Tome je doprinijela i činjenica da se utjecaj i interes Turske

⁸ V. Marchesi, *Le condizioni commerciali di Venezia di fronte a Trieste alla metà del secolo XVIII*, Venezia 1885; W. Kaltenstadler, *op. dj.*, str. 84—98; V. Foretić, *Povijest Dubrovnika, II. dio*, Zagreb 1980. g., str. 218, 298; V. Koščak, *Dubrovačka Republika prema Rijeci Senjskoj do osnutka konzulata*, Pomorski zbornik, Dubrovnik 1952. g., str. 357—358, 363; I. Mitić, *O uzrocima velikog uspona dubrovačke pomorske trgovine u drugoj polovini XVIII stoljeća*, Pomorski zbornik, br. 15, Rijeka 1977. g., str. 559—573. (Turskim je fermanom, pored ostalih dokumenata, od 1745. g. bio opskrbljen svaki dubrovački brod koji je plovio izvan Jadrana.)

i Austrije neutralizirao na dubrovačkom području, sprečavajući istovremeno nekoj trećoj sili da zahvati u politički položaj Dubrovnika⁹.

Dubrovačka je vlada iz gore navedenih razloga, a radi održavanja što bližih odnosa s Austrijom kao i radi zaštite svojih političkih i ekonomskih interesa, već od kraja XVII. stoljeća imenovala kod vlade u Beču stalne diplomatske predstavnike. U razdoblju od 1687. g. pa sve do ukinuća Dubrovačke Republike od strane Francuza izmijenila su se na tom položaju u Beču šest diplomatskih predstavnika koji su nosili razne nazive, počevši od agenta, otpremnika poslova, pa do opunomoćenog ministra, kao što je to bio S. d'Ayala od 1797. do 1804. g. Ti su dubrovački diplomatski predstavnici poslije izbora i imenovanja primali od vlade iz Dubrovnika posebno kredencijalno pismo, za svoj su rad primali godišnju plaću, dok im je sva pošta iz Dubrovnika stizala u početku preko Rijeke, a kasnije većinom preko Trsta. Oni su pretežno bili stranci, a samo su dvojica od njih, i to D. P. Bianchi i Đ. Vlaichi bili podanici Dubrovačke Republike. Od svih stalnih diplomatskih predstavnika Dubrovačke Republike u Beču, pa i od onih u drugim evropskim prijestolnicama, jedan je od najaktivnijih bio S. d'Ayala. Ipak, kad je ostario, Dubrovački senat donio je odluku da ga treba smijeniti i vodstvo poslova povjeriti mlađoj osobi. Izborom je bio određen J. B. Puthon iz obiteljskog kruga vlasnika banke »Schuller comp.«, s kojom je Dubrovačka Republika bila u stalnoj poslovnoj vezi. On je na traženje dubrovačke vlade slao svakog tjedna u Dubrovnik novosti koje su bile značajne za Dubrovnik, a na izrazito traženje dobio je od Senata dozvolu da kao dubrovački diplomatski predstavnik nosi posebnu uniformu uz čin pukovnika. Ta mu je uniforma s činom bila dodijeljena kako bi bolje i svečanije mogao predstavljati Dubrovačku Republiku pred vlastima u Beču, to više što su i drugi diplomatski predstavnici imali svoje posebne uniforme. Vlada Dubrovačke Republike slala je u Beč, kao i u ostale evropske prijestolnice prema potrebi, tijekom XVIII. stoljeća, niz poklisara i emisara sa zadatkom da upoznaju tamošnju vladu s raznim problemima koji su se ticali ne samo Dubrovnika već i interesa obiju zemalja¹⁰.

U vrijeme sve intenzivnijih veza i odnosa koji su se odvijali krajem XVII. i početkom XVIII. stoljeća između Dubrovnika i Austrije, vlada iz Beča je prije osnivanja konzulata držala kratko vrijeme u Dubrovniku carskog rezidenta. To je bila, početkom XVIII. stoljeća, neka vrsta diplomatskog

⁹ V. Koščak, *Posljednje razdoblje Dubrovačke Republike*, Republika, br. 1, Zagreb 1965. g., str. 24—31; V. Vinaver, *Dubrovnik i Turska u XVIII. veku*, SAN, knj. 11, Beograd 1960. g., R. Samardžić, *Borba Dubrovnika za opstanak posle velikog zemljotresa 1667. g.* (Arhivska građa), Beograd 1962. g., str. 113—226.

¹⁰ B. Krizman, *Diplomati i konzuli... sp. dj.*, str. 180—190, 315—320 (bilj. 25—77). Autor navodi da su stalni diplomatski predstavnici Dubrovačke Republike u Beču u XVIII. st. bili: C. G. Pallazuolo, agent od 1687. do 1722. g., G. R. von Hallberg, agent od 1722. do 1733. g., dr. P. Bianchi, otpravnik poslova od 1742. do 1747. g., Gj. Vlaichi otpravnik poslova »ad interim« 1772. g., S. d'Ayala, agent od 1776. do 1782. g., zatim stalni otpravnik poslova od 1782. do 1797. g. te opunomoćeni ministar od 1797. do 1804. g. i J. B. barun Puthon, otpravnik poslova od 1804. do ukinuća Republike. Među emisarima koje je dubrovačka vlada uputila u Beč autor spominje Ranjinu, kojemu je Senat povjerio protokolarnu misiju da Leopoldu II. u ime Republike čestita stupanje na prijestolje, dok je misiju u povodu Leopoldove smrti povjerio senatoru Zamanji, a 1799. g. poslao je u Beč dva senatora kao poklisare, i to Ranjinu i B. Kabogu.

predstavika Austrije u osobi barona Saponara kod vlade Dubrovačke Republike. Tajnik carskog rezidenta u Dubrovniku bio je Dubrovčanin G. Mattei, koji je obavljao taj posao uz suglasnost dubrovačke vlade¹¹. Kao prvi austrijski konzulat u Dubrovniku spominje se 1753. g. Dubrovčanin B. Vlaiki, kojeg već ranije nalazimo kao španjolskog konzula u Dubrovniku. Tri godine kasnije spominje se Dubrovčanin N. Branković kao austrijski konzul u Dubrovniku. Ovog N. Brankovića imenovao je Dubrovački senat (1758. g.) za svojega konzula u Smirni, pa je zbog toga morao napustiti položaj austrijskog konzula u Dubrovniku. Na njegov prijedlog, koji je uputio »Intendanzi« u Trst, bio je imenovan njegov strac M. Milišić za generalnog konzula Austrije u Dubrovniku, na kojoj je dužnosti ostao od 1759. do 1798. g.¹².

O značaju koji je imao austrijski konzulat u Dubrovniku za trgovce i pomorce Austrije govori i jedno upozornje upućeno iz Beča dubrovačkoj vladi sredinom 1762. g. U njemu se iznosi kako se austrijski podanici koji stižu u Dubrovnik žale da nad vratima njihova konzulata u tom gradu nema grba njihove zemlje, a da se na zgradama drugih konzulata nalaze grbovi zemalja kojima pripadaju, te na zgradi konzulata Dubrovačke Republike u Trstu. Vlada iz Beča se poziva na opće važeće norme međunarodnog prava, te po načelu reciprociteta traži da se to pitanje sredi, kako bi austrijski konzulat bio izjednačen sa konzulatima drugih zemalja, i kako bi austrijski podanici mogli lako pronaći svoj konzulat u Dubrovniku. Kako bi stekla naklonost Austrije, dubrovačka je vlada slala u Beč mnoge važne vijesti koje su poticale ponajviše od Dubrovčana koji su živjeli u Carigradu. Odatle je dvaput mjesečno dolazio kurir, koji je služio na napuljskoj poštanskoj liniji Carigrad—Dubrovnik, a po potrebi i posebni dubrovački teklići, koji su taj put prevaljivali za oko 20 dana. Dubrovačka je vlada uz podršku i suglasnost austrijskog konzula Milišića uvela početkom 1783. g. dvaput na mjesec, u određene dane, brodsko-poštansku vezu između Dubrovnika, Rijeke i Trsta. Tom se poštanskom vezom služio austrijski konzul u Dubrovniku, istim su brodom prebacivani austrijski kuriri i pouzdanici, dubrovačka pošta, kao i Dubrovčani koji su putovali tim pravcem. Iz razloga konspiracije, Senat je donio

¹¹ Prepiska, XVIII. st., br. 196.3361, str. 5 (»Lettere del C. R. Residente a Ragusa Barone de Saponara degli anni 1700—1701«); Lett. di Ponente, sv. 93, str. 24 (11. VII. 1771. g. — Pismo upućeno senatoru L. Boni, koji je poslan u Beč u vezi s ponovnim prijetnjama Venecije Dubrovniku. U pismu se spominje ponovo preuzimanje zaštite Dubrovnika od strane Austrije 1684. g., te se ujedno navodi da je carski rezident došao u Dubrovnik radi njegove sigurnosti, a ako bude potrebno da će doći i odred vojske radi njegove odbrane.); isto, sv. 94, str. 72, 77 (30. X. 1771. g. — Upute dane M. Pozzi, koji se upućuje u Beč).

¹² Cons, rog., sv. 56, str. 203 (Zaključak Senata od 17. III. 1753. g. glasi: »Prima pars est de committendo Min. Cons. ut exequatur Joe. Baptista Vlaichi, consuli Imperiali quantum est consultum«; Prepiska, XVIII. st., br. 25.2910, str. 1—3 (»Lettere di Corrispondenza col Consolato di sua Maesta a Ragusa dal 1752 al 1798«). M. Milišić je imao službeni naziv: »Michaele Millisich console generale per la Sacra Ceseraa Regia Maesta presso la Republica di Ragusa«; I. Šišević, *Dubrovačko pomorstvo u izvještaju austrijskog konzula Nikole kneza Brankovića*, Pomorski zbornik, br. 4, Zadar 1966. g., str. 427—438. (Ovo je pismeni izvještaj o stanju dubrovačkog pomorstva u prvoj polovici XVIII. st. upućen u Trst, tamošnjoj »Intendenci«. U izvještaju se spominje da dubrovačka vlada nije nikad davala točne podatke o brojnom stanju svoje trgovačke mornarice, pa točne vijesti o veličini i kapacitetu dubrovačke trgovačke mornarice nisu bile poznate široj javnosti ni akreditiranim konzularnim predstavnicima stranih zemalja u Dubrovniku. Konzul Branković iznosi da se dubrovačka trgovačka mornarica počela naglo dizati u drugoj polovici XVIII. stoljeća.)

sredinom 178. g. važan zaključak po kojem će se i ubuduće davati povjerljive vijesti konzulu Milišiću pod uvjetom da ih mora prepisati s dubrovačkog originala, te slati u Trst i Beč kao svoj elaborat¹³. Dubrovački senat nije dozvolio ni konzulu Austrije, kao ni francuskom konzulu da imenuje Dubrovčanina za svojega vicekonzula na otoku Lastovu, pravdajući se postojećim propisima. Neko je vrijeme, prije zabrane iz 1783. g., Dubrovčanin M. Biaggi obavljao poslove vicekonzula na Lastovu. Kasnije se više ne spominje austrijski vicekonzul na tom otoku, jer Dubrovčani nisu smjeli obavljati tu dužnost, a austrijski konzul Milišić nije mogao naći na Lastovu stranca da obavlja poslove vicekonzula.¹⁴ U svojem izvještaju iz sredine 1779. g. vlastima u Trstu konzul Milišić iznosi da smatra potrebnim postaviti vicekonzula na otoku Lastovu, jer je to najnapučeniji dubrovački otok sa oko tisuću stanovnika. Na tom se otoku, prema navodima konzula, pravi izvrsno ulje, dobro vino, te lovi velika količina ribe, pretežno tuna i srdela, čime se uvelike trguje i izvozi.

Odnosi Dubrovačke Republike i Austrije u doba posljednjeg austrijsko-turskog rata (1787—1791. g.) bili su prijateljski vezani i veoma srdačni, pa iz tog razloga nalazimo priličan broj podanika Austrije i Nijemaca koji su iz turskog ratnog zarobljeništva pobjegli na dubrovački teritorij. Te su izbjeglice Dubrovčani prihvaćali, davali im utočište i poslije kratkog vremena, pod nadzorom austrijskog konzula Milišića, obično prvim dubrovačkim brodom upućivali neke na Rijeku, a pretežan broj u Trst, tamošnjem dubrovačkom konzulu, koji ih je predavao austrijskim vlastima. Na taj je način dubrovačka vlada ne samo spasila te bjegunce nego je u isto vrijeme izbjegla sve moguće neugodnosti koje su u vezi tih izbjeglica mogle nastati s Turcima.¹⁵ Sva su se ta prebacivanja austrijskih podanika, Nijemaca i drugih oso-

¹³ Prepiska, XVIII. st., sv. 149.3188, str. 51 (pismo od 28. IV. 1762. g. upućeno dubrovačkoj vladi u vezi s grbom nad vratima konzulata Austrije u Dubrovniku); Ž. Muljačić, *Prilog politici Dubrovnika za austrijsko-turskog rata 1788/9*, Hist. zbornik, VI, br. 1—4, Zagreb 1953. g. (Koncepti izvještaja koje je Senat davao konzulu Milišiću čuvaju se u dubrovačkom Historijskom arhivu. Sačuvalo se 70 komada od 5. VI. 1788. do 14. XI. 1791. g. Izvještaji nisu potpisani, a pisani su u prvom licu, kao da neka privatna osoba izlaže novosti za koje je saznala.); J. Lettić, *O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII. st.*, Pom. muzej JAZU, Dubrovnik 1959. g., str. 179. (Austrijski konzul Milišić imenuje 1759. g. rukovodioca za spašavanje robe i opreme s potopljene austrijske pulake »Madonne di Loreto«. Ta se pulaka potopila kod Pila, ispod Lovrjenca.)

¹⁴ Cons. rog., sv. 195, str. 11 (Zaključak Senata od 24. III. 1787. g. u vezi imenovanja austrijskog vicekonzula na Lastovu kojim određuje da u smislu dubrovačkih propisa nijedan dubrovački podanik ne može vršiti poslove vicekonzula ili zamjenika konzula za bilo koju stranu zemlju na području Dubrovačke Republike.); Archivio di Stato — Trieste, C. R. Busta 46, C, 3/I (»Inventario del C. R. Governo di Trieste 1776—1809«. — Pisma M. Milišića, austrijskog konzula u Dubrovniku, vlastima u Trstu. U pismu od 2. X. 1777. g. javlja da je dobio iz Carigrada vijesti o napetom političkom i vojnom stanju između Turske i Rusije. Dvije godine kasnije javlja o smanjenju tarife za platno i neobrađeno željezo u dubrovačkoj luci. Pismom od 20. XII. 1785. g. upozorava vlasti u Trstu o smanjenju bolesti — kuge u okolici Trebinja, što je bilo veoma važno za plovidbu prema Trstu.); N. Čolak, *Izvještaj o istraživanju po talijanskim arhivima*, Ljetopis JAZU, knj. 70, Zagreb 1965. g., str. 259.

¹⁵ Lett. di Ponente, sv. 123, str. 54, 73, 76 (pismo od 6. IV. 1789. g. u vezi izbjeglica iz Turske); I. Mitić, *Imigraciona politika Dubrovačke Republike s posebnim osvrtom na ustanovu svjetovnog azila*, Anali Hist. instituta JAZU, br. 12, Dubrovnik 1799. g., str. 125—165.

ba iz turskog razbojništva, koje su kao izbjeglice tražile utočište u Dubrovniku, provodila u velikoj tajnosti, kako se Dubrovčani ne bi zamjerali Turcima, od kojih su uživali posebne povlastice i zaštitu, što je bilo veoma važno za njihovo pomorsko-trgovačko poslovanje po Balkanu i Mediteranu.

Konzul Milišić je od 1793. g. preuzeo i ulogu austrijskog diplomatskog agenta u Dubrovniku s određenom godišnjom plaćom, tako je istovremeno obavljao konzularne i diplomatske poslove. Poslije Milišićeve smrti 1798. g. ostalo je nekoliko godina ispražnjeno mjesto austrijskih konzula u Dubrovniku. Bilo je nekoliko kandidata, a austrijska vlada i Dubrovački senat se nisu mogli odmah složiti u izboru osobe na ispražnjeno mjesto.¹⁶ Godine 1805. izabran je I. Timoni, koji je ranije bio austrijski agent u Moldaviji, za generalnog konzula i agenta u Dubrovniku, koji je izbor prihvatila i dubrovačka vlada. Iste je godine austrijska vlada, uz pomoć novoizabranog konzula organizirala poštu kopnom od Trsta do Kotora preko Dubrovnika, pa su bila u tu svrhu postavljena dva austrijska podanika za službenike te poštanske veze, i to jedan u Dubrovniku, a drugi u Slanom. Oba su ta službenika radila pod nadzorom i po uputama austrijskog konzula u Dubrovniku. Tom su se poštanskom linijom služili Dubrovčani za dopisivanje sa svojim predstavnikom u Beču i za slanje privatne pošte. Austrijska je pošta stizala tom linijom u Dubrovnik svakog tjedna, a pisma su od Beča do Dubrovnika putovala oko 20 dana.¹⁷ Austrijski je konzul Timoni obavljao svoje konzularne poslove sve do ulaska Francuza u Dubrovnik.

Dubrovački konzularni predstavnici u Trstu

Tokom druge polovice XVII. stoljeća nastavljen je već ranije započeti proces ekonomskog nazadovanja Dubrovačke Republike, koji je u svom daljem toku pretežno pogodio dubrovačku kopnenu trgovinu, a u mnogo manjem opsegu i njegovo pomorstvo. Pored raznih ratova koji su se vodili po Balkanu najteže je pogodila dubrovačku balkansku trgovinu pojava turskih trgovaca na tom području. Razvoj domaćeg kapitala postepeno je sve više osamostavljivao balkanske zemlje Turske i lišavao Dubrovčane mogućnosti održavanja nekadašnjeg svog monopolističkog položaja u tim zemljama. Po-

¹⁶ Cons. rog., sv. 205, str. 145 (Dubrovački je senat 1. XII. 1798. g. preporučio, preko svojega agenta Ayale u Beč, austrijskoj vladi da imenuje francuskog trgovca C. Claremba za svog konzula i agenta u Dubrovniku, dok je austrijska vlada željela postaviti na to mjesto francuskog trgovca J. Devauxa, čemu se Senat odlučno protivio.); Lett. di Ponente, sv. 133, str. 210 (pismo dubrovačkog konzula iz Trsta F. Pernsteinerja od 2. XII. 1798. g. kojim javlja Senatu da je dubrovački podanik M. Lazarević podnio molbu u Beč da bude imenovan konzulom Austrije u Dubrovniku. Napominje da se to protivi dubrovačkim zakonima koji zabranjuju Dubrovčanima da se nalaze u službi stranih zemalja); Isprave i akti, XIX st., br. 589/2, str. 27 (pismo od 5. II. 1804. g. uručeno B. Draškoviću koji se šalje u Trst kako bi spriječio da francuski trgovac Devaux bude imenovan za austrijskog konzula u Dubrovniku).

¹⁷ Isprave i akti, XIX st., br. 9, 591/1, str. 1—3, 7, 41, 52 («Lettere del Cesareo Console Sig. Timoni degl'anni 1805—1808.» — Pismom od 20. VIII. 1805. g. konzul Timoni traži od dubrovačkih vlasti da se uhvati i njemu preda odbjegli austrijski vojnik Š. Rašica. U svom odgovoru povodom ovog slučaja dubrovačka vlada navodi da nije u mogućnosti uvijek uhvatiti traženog bježenca zbog uskog pojasa dubrovačke teritorije koja se proteže uz more i granice s Turskom. Interesantno je spomenuti da se jedan član iz obitelji Timoni spominje kao administrator dubrovačkog konzulata u Carigradu.); Ž. Muljačić, *Pomorsko i kopneno-pomorske poštanske veze starog Dubrovnika*, Naše more, br. 1, Dubrovnik 1963. g., str. 1—17.

red pojave evropskih trgovaca, smanjenju dubrovačke trgovine s balkanskim zemljama pridonijela je i konkurencija evropskih trgovaca, u prvom redu austrijskih. Tursko-austrijska trgovina razvila se naročito poslije Požarevačkog mira (1718. g.), jer su zbog niskih carina turski trgovci preplavili austrijske zemlje. Zbog novonastale političko-ekonomske situacije na Balkanu, akcija dubrovačkih trgovaca u balkanskoj trgovini sužena je uglavnom na Bosnu i Hercegovinu. Lišavanje velike većine trgovačkog prometa s daljeg balkanskog zaleđa bio je još jedan faktor, pored onih ranije navedenih, da se Dubrovnik sve više usmjeravao prema lukama sjevernog Jadrana — Rijeke, a kasnije i Trsta. Drvo i građevni materijal bili su naročito poslije potresa važni uvozni artikli za Dubrovnik, pa su iz tog razloga dubrovački brodovi sve češće zalazili u riječku luku, a Dubrovački je senat imenovao već 1690. g., ranije nego u Trstu, svog prvog konzula u toj luci. U to doba sve tješnjih odnosa s Austrijom, Rijeka je bila važna za dubrovačku vladu, ne samo kao trgovačka luka već i kao stanica za njezinu poštu upućivanu u Beč. Konzularno područje postojećeg dubrovačkog konzulata u Rijeci prošireno je odlukom Senata (1717. g.) »Senj i Bakar, a 1737. g. i na Trst, tako da je konzul u Rijeci mogao u tim lukama imenovati svoje vicekonzule.¹⁸

Interesi pojačane dubrovačke pomorske trgovine u tim lukama Austrije prisilile su dubrovačku vladu da osnuje (1739. g.) poseban konzulat u Trstu, koji je djelovao, kao i onaj u Rijeci, sve do ukinuća Republike. Konzulat u Trstu obuhvaćao je svojim konzularnim područjem veliki dio Istre i obližnju luku Piran, a osnivanje tog konzulata najbolji je indikator da je već sredinom prve polovice XVIII. stoljeća dubrovačko brodogradnja obavljalno značajne pomorsko-trgovačke poslove u tršćanskoj luci. Prvi konzul Dubrovačke Republike u Trstu bio je A. Grassi, venecijanski podanik, koji je dugo vremena štitio interese Dubrovčana u tom gradu. On je bio vlasnik trgovačke kuće koja se pod nazivom »Casa A. Grassi e compagni« bavila raznim poslovima, a za potrebe Dubrovnika nabavljala je platno te izvozila, odnosno uvozila raznu robu pretežno dubrovačkim brodovima. Sve je to utjecalo da je dubrovačka vlada spomenutog A. Grassija imenovala svojim konzulom i poslala mu konzularni patent, na temelju kojeg je, kao i svi ostali konzuli, dobio dozvolu za rad (tzv. exequatur) od vlade iz Beča i time bio priznat kao dubrovački predstavnik od lokalnih vlasti u Trstu. Potrebno je spomenuti da su vlasti iz Trsta (tzv. »C. K. Intendenza commerciale per il litorale in Trieste«) davala svoje mišljenje vladi u Beču za svakog konzula koji je bio određen da zastupa interese neke strane zemlje u toj luci. Spomenuta je »Intendenza« bila glavni administrativni organ u Trstu koja je vodila brigu o stranim konzulima, s njima se dopisivala, te primala i slala sva pisma austrijskom konzulu u Dubrovnik. U prvom pismu upućenom novoizabranom konzulu A. Grassiju dubrovačka ga vlada između ostalog upozna je da se u blizini Trsta nalaze još dva dubrovačka predstavnika, i to T. Lalić u Vene-

¹⁸ Cons. rog., sv. 147, str. 215 (Senat je zaključkom donesenim 14. II. 1717. g. proširio konzularno područje konzulata u Rijeci na Senj i Bakar); isto, sv. 158, str. 43, 194 (zaključkom Senata od 26. VII. 1737. g. i luka Trst je priključena konzularnom području konzulata u Rijeci); V. Vinaver, *Kraj dubrovačke trgovine na Balkanu*, Ist. glasnik, Beograd 1956. g.; isti, *Hercegovačka trgovina sa Dubrovnikom početkom XVIII veka*, Ist. zapisi, Beograd 1955. g.; M. Novak, *Dubrovnik u sedamdesetim godinama XVIII stoljeća*, Anali Hist. Instituta JAZU, br. VI/VII, Dubrovnik 1959. g.; A. Poković, *Rad dubrovačkog konzulata na Rijeci 1760—1805*. g. (rukopis u knjižnici Ekonomskog fakulteta — Zagreb, Dubrovnik 1931. g.

ciji i M. Orebić, konzul u Rijeci, s kojim treba da održava pismenu vezu i izmjenjuje sve potrebne informacije.¹⁹

Smrću A. Grassija (1760. g.) Dubrovačka je Republika izgubila svog vrijednog konzula koji je više od dvadeset godina zastupao interese Dubrovnika i njegovih podanika, unapređujući pri tome pomorsko-trgovačko poslovanje dubrovačkih brodova u tršćanskoj luci. Za nasljednika konzulu Grassiju dubrovačka je vlada izabrala iste godine G. Belusca, koji je bio preko 15 godina trgovački suradnik preminulog konzula i ujedno njegov vicekonzul u dubrovačkom konzulatu. Njegov sin Franjo Belusco nije nikad izabran za dubrovačkog vicekonzula u Trstu, iako je to njegov otac nekoliko puta tražio, naročito kad je bio već ostario i teško izvršavao povjerene mu zadatke.²⁰ Zbog pojačane trgovačke veze s Austrijom, za vrijeme djelovanja konzula G. Belusca u Trstu, mnogo je Dubrovčana živjelo u mjestima i gradovima sjeverne Hrvatske, a naročito je bila brojna dubrovačka kolonija u Zagrebu. To su bili u prvom redu trgovci kožom i žitom koji su te artikle nabavljali po sjevernoj Hrvatskoj i Ugarskoj, a izvozili preko Trsta i Rijeke. Kao i u drugim mjestima i krajevima i u Hrvatskoj je dubrovačka kolonija trebala u svom dnevnom životu i poslovanju sve veću zaštitu, pa se zbog toga ubrzo postavilo pred Senat pitanje osnivanja konzulata u Zagrebu. Dubrovački je senat o tome raspravljao, te je na sjednici 13. X. 1765. g. izabran za konzula I. Patačić iz Zagreba. Međutim, taj pokušaj dubrovačke vlade da osnuje konzulat u Zagrebu nije uspio, jer dvor u Beču nije pristao da u unutrašnjosti Hrvatske djeluje konzul Dubrovačke Republike, prividno opravdavajući taj svoj postupak nekim posebnim »uzancama«. Iako taj konzulat u Zagrebu nije nikad započeo rad, pokušaj njegova osnivanja najbolji je dokaz da je u to vrijeme postojala bogata trgovačka djelatnost Dubrovčana na području Hrvatske i u Zagrebu.²¹ Interesantno je ovdje spomenuti da se 1781. g., pored

¹⁹ Cons. rog., sv. 158, str. 194 (zaključkom Senata od 12. II 1739. g. određen je konzul u Trstu: »Prima pars est de creando D. Antonium Grassi in consulem Nostre Nationis Tergesti et in eius districtu«); Prepiska, XVIII, st., br. 74.3113, str. 1, 2, 16, (»Corrispondenza di Antonio Grassi console a Trieste dall'anno 1738 al 1760.«); Lett. di Ponente sv. 56, str. 78 (8. IV. 1739. g. — pismo upućeno A. Grassi kojim mu javljaju da će biti izabran za konzula Dubrovačke Republike u Trstu).

²⁰ Cons. rog., sv. 172, str. 182 (7. VI. 1760. g. — »Prima pars est de creando in Consulem Nationis nostrae Tergesti D. Joseph Belusco«); Lett. di Ponente, sv. 73, str. 52 (Vlada javlja 5. IX. 1760. g. G. Beluscu da je imenovan za dubrovačkog konzula na mjesto pok. A. Grassi.); Prepiska, XVIII, st., br. 74. 3113, str. 33, 74, 104 (»Corrispondenza di G. Belusco console in Trieste dall'anno 1760 al 1790«. — Pismom od 24. VII. 1789. g. moli konzul Belusco dubrovačku vladu da mu odredi sina Frana kao zamjenika i vicekonzula.)

²¹ Lett. di Poente sv. 73, str. 94 (10. XI. 1760. g. — Dubrovačka vlada traži pomoć od svog konzula G. Belusca u Trstu u vezi s nekim pronevjerama, koje su učinili dubrovački podanici nastanjeni u Zagrebu trgujući kožom, a u Trstu imaju svoje povjerenike, također Dubrovčane.); Prepiska, XVIII, st., br. 157.3196 (»Lettere di vari Corrispondenti di Zagabria dal 1760 al 1779.« — Često u dopisivanju s Dubrovikom, preko konzulata u Trstu, nalazimo pisma Franja Dudiesa, advokata koji je, čini se, zastupao interese Dubrovčana u Zagrebu. Spominje se u Zagrebu i Dubrovčanin Vlaho Miletić i Etoe Matić, koji su imali neke trgovačke i novčane poslove sa raznim osobama u Trstu i Dubrovniku. Neki J. Bratošević, javni inženjer iz Zagreba, zatražio je od dubrovačke vlade, početkom 1777. g., da mu izda dekret da je plemić Stona »di Nobilità di Stagno« radi društvenog ugleda i lakšeg zaposlenja. Ovom njegovom traženju bilo je udovoljeno, pa mu je u tu svrhu poslan iz Dubrovnika i tzv. »patente di nobilità« koji je primio godinu dana kasnije.); B. K r i z m a n, *Pokušaj osnivanja dubrovačkog konzulata u Zagrebu*, Hrvatsko kolo, br. 4, Zagreb 1950. g., str. 682—687.

dubrovačkog konzula G. Belusca, nalazilo u Trstu još 10 konzula i tri agenta stranih država. Pored konzula Dubrovačke Republike u Trstu su u to vrijeme djelovali konzuli Papinske države, Venecije, Napulja, Nizozemske, Švedske, Engleske, Rusije, Danske, Genove i Malte, te agenti Modene, Bavarske i Sardinije. Kasnije se javljaju od 1793. pa do 1806. g. još pet konzula i jedan vicekonzul, i to konzuli Pruske, Amerike, Turske, Toscanne, odnosno Etrurije, Švicarske kao i engleski vicekonzul u Senju koji se nalazio pod jurisdikcijom engleskog konzulata u Trstu. Iz navedenog možemo utvrditi da su Dubrovčani mnogo prije nego neke druge velike i jake zemlje osnovali svoj konzulat u Trstu. To ujedno dokazuje koliko je značenje pridavala dubrovačka vlada Trstu i pomorskoj djelatnosti svojih brodova u toj luci. Poslije više od 40 godina neprekidnog rada u dubrovačkom konzulatu u Trstu, prvo kao vicekonzul, a kasnije kao konzul, preminuo je G. Belusco 1790. g., o čemu je obavijestio njegov sin Franjo vladu u Dubrovniku.²² Nijedan raniji, a ni kasniji konzulat u Trstu nije tako dugo služio Dubrovačkoj Republici.

Za trećeg dubrovačkog konzula u Trstu izabran je od Senata 19. XI. 1790. g. podanik Austrije Filip Pernsteiner. Prilikom upućivanja konzularnog patenta od njega je zatraženo da preuzme od sina ranijeg konzula G. Belusca sva pisma, pečat, dokumente konzulata, te pravila i propise Republike koje posjeduje svaki dubrovački konzulat, kako bi se mogao istima služiti prilikom obavljanja svojih poslova. Vlasti su u Trstu pismeno obavijestile dana 23. III. 1791. g. F. Pernsteinerja da mu je u Beču izdan potreban »exequatur«, te da je time priznat za konzula Dubrovačke Republike od svih organa, te konzula stranih zemalja u Trstu. Krajem XVIII. stoljeća uvelike opada pomorska trgovina riječke luke u odnosu na Trst, pa konzul F. Pernsteiner predlaže početkom rujna 1797. g. Dubrovačkom senatu da ga imenuje generalnim konzulom u Trstu, tako da može imenovati svog vicekonzula u Rijeci poslije smrti ili odlaska tadašnjeg agenta Berčića. Smatra da bi to bilo ekonomičnije, to više što sve strane zemlje drže u Trstu generalne konzule pod čiju jurisdikciju spada i Rijeka, a u toj luci imaju samo vicekonzulat.²³ Iako u kasnijim arhivskim dokumentima nalazimo da je F. Pernsteiner bio (od 1805. g.) generalni konzul Dubrovačke Republike u Trstu i za svu Istru, ne nalazimo da je Rijeka bila uključena u njegovo konzularno područje. U

²² Archivio di Stato — Trieste, Busta 4 (Consoli esteri, C — 4); Lett. di Ponente, sv. 121, str. 80, 82. (Pismom od 3. IV 1788. g. dubrovačka vlada traži od konzula G. Belusca da intervenira kod ruskog konzula u Trstu u povodu zapljene jednog dubrovačkog broda od strane ruske flote. Iz ovog pisma možemo utvrditi da su Rusi u Trstu, pored svog konzula u osobi S. Varneca, imali još i »generalnog konzula Rusije za čitav Levant«, koju je dužnost obnašao grof Vojnović, jedan član već spomenute obitelji iz Herceg Novog, koji su se naselili u Trst i stekli ugledne položaje.); Prepiska, XVIII. st., br. 157.3196, str. 74 (»Lettere da diversi da Trieste dal 1740 al 1794«).

²³ Cons. rog., sv. 197, str. 158 (19. XI. 1790. g. — Izbor F. Pernsteinerja za konzula Dubrovačke Republike u Trstu.); Lett. di Ponente, sv. 126, str. 18—19 (pismo Senatu od 14. III. 1790. g. novom dubrovačkom konzulu); Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 64, 106, 182 (F. Pernsteiner zahvaljuje dubrovačkoj vladi pismom od 4. II. 1791. g. na imenovanju. Konzularni pečat dubrovačkog konzulata u Trstu osim lika sv. Vlaha i državnog grba imao je upisano: »Sigillum consularatus Reip. Rhagus. Triestae«. Pismo konzulata Pernsteinerja upućeno 2. IX. 1797. g. kojim traži da bude imenovan za generalnog konzula u Trstu.); Archivio di Stato Trieste, Busta 437, F. 110 (Consoli ed agenti esteri), No 531/1413 concernente la collazione del Consolato della Republica da Ragusa all Sig. F. Pernsteiner (konzularni patent je izdan 25. XI. 1790. g., dakle samo pet dana poslije izbora novog konzula u Senatu).

to se vrijeme spominje kao vicekonzul u Trstu sin generalnog konzula po imenu Gjorgje, te kancelar konzulata Domenico Pernsteiner, član iste obitelji. Zanimljivo je još spomenuti i jedan popis konzula stranih država u Trstu koji je poslao dubrovački generalni konzul vladi u Dubrovnik. Popis nosi datum od 22. VI. 1802. g. i iz njega se vidi da je u to vrijeme u Trstu bilo 16 konzula, svih evropskih zemalja, a među njima i dubrovački.²⁴ U doba opasnih međunarodnih vojnopolitičkih događaja koji su se zbivali početkom XIX. stoljeća Dubrovački je senat zatražio od svog opunomoćenog ministra Phutona iz Beča (1804. g.) da svakog tjedna šalje u Dubrovnik novosti koje su od interesa za vladu u Dubrovniku. Ti su izvještaji upućivani radi tajnosti posebno šifrirani, uglavnom preko konzula Dubrovačke Republike u Trstu, a zbog sigurnosti kopija je slana još i preko dubrovačkog predstavnika u Veneciji i Napulju. Poslije ulaska francuskih trupa u Dubrovnik, nešto više od pola godine prije ukidanja Dubrovačke Republike, dubrovačka je vlada smijenila (1807. g.) s položaja generalnog konzula u Trstu F. Pernsteinerja i njegovog sina vicekonzula, pozivajući se na jednu svoju raniju odluku po kojoj u prvom redu mora Dubrovčanin voditi poslove konzulata u inozemstvu.²⁵ Smjenjivanje konzula u Trstu za francuske okupacije Dubrovnika, te na njegovo mjesto postavljanje dubrovačkog podanika, jedan je od očitih dokaza da vlada u Dubrovniku i pored francuske okupacije nije vjerovala u skoro ukidanje Republike.

Posljednji konzul Dubrovačke Republike u Trstu bio je Dubrovčanin L. Pezzer, koji se ranije nastanio u Trstu i osnovao, početkom 1804. g., trgovinsku tvrtku pod nazivom »Ditta Natale Pezzer Figlio e Comp.« Prema navodima u jednom pismu, upućenom od strane dubrovačke vlade sredinom 1804. g. ranijem generalnom konzulu F. Pernsteineru, ta se tvrtka imala smatrati »Casa nazionale Ragusea« sa sjedištem u Trstu. Prilikom useljavanja u Trst svaki je stranac trebao da ispuni određene uvjete; morao je da ima putnicu svoje zemlje i zdravstveni list, dozvolu boravka lokalnih vlasti kao i osobnu kartu izdanu od istih vlasti. Svoju dubrovačku pripadnost manifes-

²⁴ Prepiska, XIX st., br. 589/4, str. 83 (Pismom od 18. V 1805. g. dubrovačka vlada javlja konzulu F. Pernsteineru da će biti imenovan za generalnog konzula u Trstu i za cijelu Istru.); Isprave i akti, XIX. st., br. 10.592/104 (imenovanje F. Pernsteinerja za generalnog konzula u Trstu 28. VI 1805. g.); isto, XIX st., br. 14.596/1, str. 238 (Generalni konzul Dubrovačke Republike u Trstu imao je još i počasni naziv »Capitano delle milizie« s pravom nošenja posebne uniforme, kao i mnogi drugi dubrovački konzuli po mediteranskim lukama.); isto, XVIII. st., br. 74.3113, str. 64 (Sin konzula Pernsteinerja Gjorgio zamjenjuje svoga oca kao njegov vicekonzul od 9. VI 1801. g.); isto, XIX. st., br. 14.596/1 (22. VI 1802. g. — »Nota de Consoli delle Potenze Estere in Trieste« — U tom popisu nalazimo i G. Belusca kao konzula Sardinije, a član te obitelji je od 1760. do 1790. g. bio i dubrovački konzul u Trstu. Inače u popisu se navode 16 konzula, osim dubrovačkog još i: Danske, Francuske, Genove, Engleske, Malte i Rima, Portugala, Prusije, Rusije, Sardinije, Dviju Sicilija, Španjolske, Toscanne, Jonske Republike, Nizozemske i Amerike.)

²⁵ Isprave i akti XIX. st., br. 24.656—660, str. 11 (»Lettere di vari Corrispondenti di Trieste dagl'anni 1804—1806«. — Poslije ulaska francuskih trupa u Dubrovnik, dubrovačka je vlada odredila da se dubrovački brodovi raspreme u lukama u kojima se nalaze, pa vicekonzul iz Trsta Gj. Pernsteiner javlja 17. XI. 1806. g. u Dubrovnik da su mu predali brodske patente tri dubrovačka kapetana: Terković, M. Foretić i D. Cvjetković, a pet nisu, i to: G. Dinarić, T. Saltarić, S. Andričević, A. Pugliesi i L. Lučić.); isto, XIX. st., br. 590/2, str. 26 (Pismo dubrovačke vlade F. Pernsteineru od 13. VI 1807. g.); B. Krizman, *Diplomati i konzuli... sp. dj.*, str. 109—123 (Diplomatska šifra Dubrovačke Republike), str. 189—190.

tirao je svaki Dubrovčanin time što je bio dužan da prisustvuje svim svečanostima koje je priređivao dubrovački konzul u ime Dubrovačke Republike, u bilo kojem mjestu, pa tako i u Trstu. Dubrovčanin L. Pezzer pored obavljanja svojih trgovačkih poslova u Trstu služio je vladi u Dubrovniku i da osobno prenese posebno povjerljiva i tajna pisma u Beč tamošnjem dubrovačkom diplomatskom predstavniku, a katkad i predstavnicima drugih zemalja u istom gradu.²⁶ Sredinom 1807. g. taj L. Pezzer bio je izabran za generalnog konzula Dubrovačke Republike za svu Istru sa sjedištem u Trstu. Svoju je novu dužnost obavljao kratko vrijeme, ali je i poslije ukinuća Dubrovačke Republike pokazao veliku brigu za interese svoje domovine i njezinih podanika. Tako je u kolovozu 1810. g. javio iz Trsta da dubrovačkom brodu kapetana T. Saltarića prijeti opasnost od potapanja u tamošnjoj luci, te da je zbog toga taj brod nasukan pod lazaretima, pošto je prethodno popisao inventar broda i smješten u posebno skladište. Istim je pismom zamolio francuske vlasti u Dubrovniku da o stanju toga dubrovačkog broda u tršćanskoj luci obavijeste vlasnike.²⁷ Među arhivskim dokumentima ne nalazimo više nikakvih podataka o ovom posljednjem dubrovačkom konzulu u Trstu, kao ni o njegovoj trgovačkoj kući, a niti znamo je li se ikada vratio u Dubrovnik.

Sve poslove koje su obavljala spomenuta četiri konzularna predstavnika Dubrovačke Republike u Trstu možemo uglavnom podijeliti u dvije skupine. Prvoj skupini pripadaju oni poslovi koji potječu iz njihovih prava, kao što su naplata konzularne pristojbe i slično, dok u drugu skupinu ubrajamo sve one poslove koji su oni bili dužni obavljati, a to su zaštita i zastupanje dubrovačkih interesa pred lokalnim vlastima, odašiljanje i primanje te otprema pošte i vijesti iz Trsta, Venecije i Beča i obratno, te nabava razne robe i upućivanje stručnih osoba, prema zahtjevima iz Dubrovnika, za potrebe dubrovačke vlade i pojedinih njezinih ustanova.

Konzularna pristojba nazivala se u Dubrovniku »il consolato«, ali su se pod tim nazivom razumijevale i sve pristojbe koje su konzularni predstavnici Dubrovačke Republike, pa tako i oni u Trstu, mogli naplaćivati od dubrovačkih brodova. Konzuli su naplaćivali od brodova i kancelarijsku pristojbu (za prijevozni ugovor, prijepis i sl.), zatim za zdravstveni list i još neke druge manje pristojbe. Obveza plaćanja pristojbe nastala bi redovno u času kad bi brod obavio koji trgovački posao, ukrcaj ili iskrcaj robe u tršćanskoj

²⁶ Prepiska, XIX. st., br. 14.596/1, str. 204, 230 (Dubrovački konzul javlja 10. VII. 1805. g. o uvjetima za naseljavanje u Trstu.); Isprave i akti, XIX. st., br. 589/3, str. 97, 121, 122, 159 (Dubrovačka vlada preporučuje 15. VI. 1804. g. konzulu Pernsterineru dubrovačkog podanika L. Pezzeru i njegovu trgovačku firmu.); isto XIX. st., br. 589/4, str. 134 (Nalog dubrovačke vlade od 31. VIII. 1805. g. da L. Pezzer odnese tajno pismo u Beč.); isto, XIX. st., br. 8.590/1, str. 19, 47 (Dubrovačka vlada zahvaljuje L. Pezzeru 31. I. 1806. g. što je obavio put u Beč, te traži da podnese račun za troškove. Ujedno mu zahvaljuje što je pismo za Petrograd predano ruskom ambasadoru u Beču P. Rosomovskom.)

²⁷ Cons. rog., sv 210, str. 28/29 (Zaključak Senata od 12. VI. 1807. g. glasi: »La prima parte è di creare Luigi Pezzer per nostro console generale in Trieste e sua giurisdizione ultimamente fissata.«); Isprave i akti, XIX. st., br. 50/2, str. 25, 34, 38 (Dubrovačka vlada pismom od 13. VI. 1807. g. naređuje L. Pezzeru kao izabranom generalnom konzulu da odmah otpuše u Beč radi prijenosa važnih pisama i da se vrati s odgovorom. Odgovor je imao predati Gj. Petroviću, povjerljivoj osobi iz Dubrovnika.); V. Ivančević, *Pomorsko-trgovačke veze starog Dubrovnika s rusko-crnomorskim lukama*, Pomorski zbornik, br. 5, Zadar 1967. g., str. 372. (Brod kapetana Saltarića koji je nasukan u tršćanskoj luci bio je brigantin »St. Gaetano«.)

luci ili u lukama na području Istre, koje je područje spadalo pod nadležnost dubrovačkog konzula u Trstu. Sve do četrdesetih godina XVIII. stoljeća dubrovačka vlada nije donijela odredbu o svoti i načinu naplate konzularne pristojbe, prepuštajući svojim konzulima, pa tako i onima u Trstu, da se u tom smislu ravnaju prema propisima Nizozemske, čije su pomorske propise Dubrovčani često oponašali i primjenjivali za svoje potrebe. Tek od 1743. g., prema odluci Malog vijeća, dubrovački su konzuli u Trstu i Rijeci imali pravo naplaćivati konzularnu pristojbu prema veličini, odnosno tipu broda, tako da je pristojba bila manja za manje brodove, a veća za brodove veće zapremnine. Na sličan su način i ostali dubrovački konzuli zapadnog Mediterana naplaćivali konzularnu pristojbu, ali — naravno — u različitim novčanim jedinicama (valutama) i iznosima. Početkom travnja 1756. g. Dubrovački je senat, na prijedlog Pomorskog ureda, donio novu tarifu o visini konzularne pristojbe koja se imala ubirati od strane dubrovačkih konzula na Zapadu, pa tako i od onih u Trstu. Prema toj tarifi veliki su brodovi (»nave« i »patače«) plaćali tri, a manji (»pulake«) dva venecijanska cekina, dok su brodovi zvani »pinke« i »tartane« plaćali 35 venecijanskih lira konzularne pristojbe.²⁸ Vicekonzul u Trstu bio je podređen i odgovoran svom konzulu, odnosno generalnom konzulu, a taj je za rad svog vicekonzula odgovarao dubrovačkoj vladi. Zbog toga su prihodi i nagrada vicekonzula bili određeni posebnim sporazumom između konzula, odnosno generalnog konzula i vicekonzula. Za prijevoz putnika koji su pratili robu nije se plaćala nikakva konzularna pristojba, osim ako prijevoz putnika nije bio posebno ugovoren. Tada je konzularnom predstavniku u Trstu pripadala konzularna pristojba u određenom postotku od cijene ugovorene za prijevoz putnika.²⁹ Želja mnogih stranih i domaćih osoba da budu imenovani dubrovačkim konzulima bila je skopčana s prihodima koji su pripadali konzulu za vođenje konzulata i obavljanja konzularnih poslova. Na zapadnom Mediteranu, a time i u Trstu, dubrovačkom konzulu nije bila utvrđena plaća kao onom na Levantu, nego je mogao zadržati za sebe sav prihod od konzularne pristojbe.

Glavna je dužnost dubrovačkih konzula, pa tako i onih u Trstu, bila da pred tamošnjim vlastima štite interese Dubrovačke Republike te njezinih podanika. Kao zaštitnici interesa Republike dubrovački su konzuli bili dužni da nadziru poštuju li dubrovački podanici u tršćanskoj luci sve propise koji se odnose na trgovinu i plovidbu, i to ne samo propise dubrovačke vlade već i lokalnih vlasti. Dubrovački su konzuli u Trstu bili dužni da prime na ču-

²⁸ Acta Min. cons., sv. 95, str. 158 (Konzularna tarifa koju je donijelo Dubrovačko malo vijeće 1743. g.); Navigatio, ser. 56/6, sv. 1, str. 3, 5, 17, 18. (1. IV. 1756. g. donesena je konzularna tarifa za dubrovačke konzulate na Zapadu. Uz opravdano traženje pojedinih dubrovačkih konzula na Zapadu, Dubrovački bi senat privremeno povisio ili snizio konzularnu pristojbu, kako bi je prilagodio konzularnoj tarifi drugih zemalja. Te je privremene mjere Senat donio zbog slabog ekonomskog stanja pojedinog konzulata ili zbog pomorsko-trgovačke konkurencije.); isto, ser. 56/12, sv. 4, str. 40. (Senat je na prijedlog Pomorskog ureda odredio 29. X. 1781. g. novu tarifu za dubrovačke konzulate.)

²⁹ Div. de foris, sv. 222, str. 120; Isprave i akti, XVIII, st., br. 3357/28; Navigatio, ser. 56/14, sv. 1, str. 70 (16. II. 1762. g. — o prijevozu putnika na dubrovačkim brodovima.); Prepiska, XVIII, st., br. 74.3113, str. 47 (Iz pisma od 8. X. 1765. g. konzula G. Belusca iz Trsta proizlazi da je tamošnji dubrovački konzul imao u konzulatu za svoje svakodnevnne potrebe: »Regolamento della navigazione« — Uredbu o plovidbi, zatim Upute o radu konzula i tarifu o konzularnoj pristojbi te o troškovima koji se priznaju konzulu prilikom smrti, ostavinskog spora i popisa inventara dubrovačkog podanika.)

vanje stvari, novac ili dokumente koje bi im povjerali Dubrovčani, te da ovjere pečatom i potpisom sve isprave koje bi dubrovački podanici trebalo da podnesu vlastima u Dubrovnik. Pored toga, konzul je bio ovlašten da vrši nadzor nad poslovanjem dubrovačkih brodova u tršćanskoj luci, da pregleda brodske knjige i financijsko poslovanje broda.³⁰ Izdavanje putnica podanicima Dubrovačke Republike, i pribavljanje potrebnog odobrenja (vize) od nadležnih vlasti za putovanje u Beč i ostala područja Austrije također je spadalo u nadležnost dubrovačkog konzula u Trstu. Kako su preko Trsta, kao trgovačkog i prometnog centra, tokom XVIII. stoljeća, prolazile mnoge osobe, a neke su se i zadržavale izvjesno vrijeme u njemu, to je dubrovačka vlada mnoge od tih osoba, za koje joj je bilo stalo, preporučivala tamošnjem dubrovačkom konzulu, koji je takve želje svoje vlade spremno izvršavao. Među tim osobama nalazili su se ugledni Dubrovčani koji su dolazili u Trst, na putu za Veneciju ili Beč, radi izvršenja posebnih diplomatskih ili trgovačkih misija, te predstavnici stranih zemalja s kojima je dubrovačka vlada bila u prijateljskim odnosima, a koji su se također na proputovanju zadržali u Trstu.³¹ Dubrovački konzul u Trstu G. Belusco bio je na usluzi i pomoći i dubrovačkim senatorima M. Tudisi i F. Ranjini koji su 1771. g. putovali, po nalogu dubrovačke vlade, preko Trsta, Beča i Berlina za Petrograd u posebnu diplomatsku misiju. Povod za njihovo putovanje bio je rusko-turski rat (1768—1774. g.) u kojem je ruska flota počela plijeniti dubrovačke brodove iz razloga što je navodno Dubrovnik u tom ratu pomagao Turke. Kako je dubrovački konzularni predstavnik bio zapravo službeni predstavnik Dubrovačke Republike u Trstu, to je bio dužan prisustvovati svim javnim svečanostima grada Trsta, te na austrijskim državnim priredbama koje su se održavale u tom gradu. Sve troškove prisustvovanja, nabave svečanog tamnog odijela te potrebnih darova snosila je vlada u Dubrovniku.³²

³⁰ Cons. rog., sv. 184, str. 94 (Senat je 20. IV. 1775. g. ovlastio dubrovačke konzule da izdaju privremene dozvole za plovidbu, tzv. »passavanti« onim dubrovačkim kapetanima koji su kupili brod u inozemstvu, kako bi mogli doploviti u Dubrovnik i pribaviti sve potrebne dokumente.); Navigatio, ser. 56/8, sv. 1—5. (Svi pravni poslovi učinjeni u inozemstvu vrijedili su i u Dubrovniku jedino ako su bili prethodno ovjereni od dubrovačkog konzula i na osnovi toga zavedeni u službene dubrovačke knjige.)

³¹ Cons. rog., sv. 136, str. 44 (11. IV. 1802. g. — Na traženje konzula Pernsteiner-a Senat mu odobrava da prilikom izdavanja putnica i drugih javnih isprava može se služiti titulom »Conte e Cavaliere delle Milizie...«); Lett. di Pon., sv. 134, str. 148. (Dubrovačka vlada moli konzula Pernsteiner-a da kod nadležnih vlasti pribavi odobrenje za put u Beč Stefanu Messi.); isto, sv. 69, str. 61 (Dubrovačka vlada preporučuje 13. VI 1758. g. svom konzulu Grassi uglednog Dubrovčana Gio. Toresana.); isto, sv. 126, str. 28 (preporuka od 28. III. 1791. g. konzulu Pernsteineru za dubrovačkog podanika P. Maggi); isto, sv. 132, str. 31 (preporuka od 9. III. 1797. g. za trgovca S. Levi Mandolfa koji dolazi u Trst); isto, sv. 118, str. 71 (Senat preporučuje 2. VI. 1785. g. konzulu Beluscu u Trst Rustan Begh Mehmed-Pašu iz Skadra koji ide u Italiju.); Isprave i akti, XIX. st., br. 589/3, str. 26 (preporuka od 4. II. 1804. g. za B. Draškovića); isto, br. 589/4, str. 13. (Preporuka od 5. II. 1805. g. za Mustafu, posebnog poslanika tuniskog bega, koji preko Trsta putuje dalje po Evropi.)

³² Prepiska, XVIII. st., br. 3033 (»Raccolta di lettere dei signori Marino Tudisi e Francesco di Ragnina 1771«); isto, XVIII. st., br. 74. 3113. (Konzul F. Pernsteiner javlja 14. IV. 1791. g. da je prilikom smrti austrijske carice Marije Terezije imao posebne troškove oko nabave tamnog odijela, koje su nabavili i svi ostali konzuli stranih država u Trstu.); Lett. di Ponente, sv. 92, str. 26 (Pismo dubrovačke vlade od 25. IV. 1771. g. M. Tudisi i F. Ragnini kojim im se obrazlaže međunarodno politička situacija prije odlaska u Petrograd.)

Pomorski je ured uz suglasnost dubrovačke vlade odredio prilikom osnivanja konzulata u Trstu da tamošnji konzul mora obavljati određene poslove po službenoj dužnosti bez naplate ikakve pristojbe ili nagrade. Među takve poslove spadali su, na primjer, ovjera popisa brodske posade, izdavanje potvrde o načinu na koji je neki član brodske posade napustio brod, upućivanje krivaca u dubrovačke tamnice, imenovanje zamjenika umrlog kapetana do dolaska broda u Dubrovnik, te još mnogi poslovi koje je dubrovački konzul obavljao u interesu brodova i pomorske trgovine Republike. Dubrovački je konzulat u Trstu bio dužan da uzme podatke o težini, vrijednosti i vrsti robe koja se ukrcavala s pojedinog dubrovačkog broda, da te podatke uporedi s teretnicom broda i da ih pošalje najbržom vezom Pomorskom uredu u Dubrovnik. On je također morao dostavljati u Dubrovnik podatke o kretanju dubrovačkih brodova u tršćanskoj luci i o iznosu ubrane takse. Uspoređujući te podatke s knjigama koje je vodio dubrovački brod, te izdanim potvrdama konzula u Trstu o plaćenju konzularnoj pristojbi i drugim troškovima, Pomorski je ured u Dubrovniku mogao dobiti točan pregled poslovanja pojedinog broda koji je iskrcavao ili ukrcavao teret u Trstu i tamošnjeg konzulata. Sakupljanjem tih i takvih podataka i od drugih konzulata i brodova, vlada je u Dubrovniku bila upoznata s trgovačkim i financijskim poslovanjem svojih brodova te s općim stanjem dubrovačke konzularne službe po Mediteranu.

Dubrovački konzul u Trstu, kao pravni predstavnik Dubrovačke Republike nije imao pravo presuđivati sporove između dubrovačkih podanika, jer je to spadalo u nadležnost lokalnih sudova. On je imao pravo samo da rješava nesuglasice između Dubrovčana, bilo da su se pojavile na brodu među brodskom posadom, ili na kopnu između trgovaca. Ako ne bi u tome uspio, spor se rješavao pred sudom uz prisutnost konzula. Interesantno je spomenuti da se i u Trstu, kao i u Dubrovniku, u to vrijeme primjenjivala i tjelesna kazna (bičevanje i sl.), na koju su kaznu katkad bili osuđeni od strane lokalnih sudova i dubrovački podanici. Dubrovački se konzul prilikom zastupanja interesa dubrovačkih podanika uvijek zalagao da im se skрати kazna zatvora ili ublaži tjelesna kazna. On je također redovno tražio od tršćanskih vlasti da uhvate i predaju odbjeglog dubrovačkog podanika koji je osuđen na kaznu zatvora u Dubrovniku, a nalazio se u Trstu, kako bi ga mogao prvim brodom uputiti u Dubrovnik na izdržavanje kazne.³³ Predaja napuštene ili vanbračne djece roditeljima, rodbini ili osobama koje su tu djecu željele prihvatiti, također je spadalo u nadležnost dubrovačkog konzula u Trstu. Prilikom podnošenja molbe za preseljenje pojedinih osoba iz Trsta u Dubrovnik, dubrovačka bi vlada preko konzula u Trstu prethodno doznala mnoge pojedinosti koje je uzimala u obzir prilikom izdavanja odobrenja dotičnoj

³³ Pomorstvo, ser. 56, sv. 7/1 (Vlada javlja 3. III. 1759. g. konzulu Grassiju da je dubrovački kapetan Taglierani osuđen u Dubrovniku na 4 mjeseca zatvora, pa kad njegov brod dođe u Trst da ga smijeni, postavi novog kapetana, a osuđenog Taglierana uputi kao zatvorenika u Dubrovnik.); Prepiska, XVIII. st., br. 74. 3113, str. 65, 66 (Konzul Belusco javlja u Dubrovnik 28. II. 1772. g. da je dubrovački kapetan A. Galjuf kažnjen sa 2 mjeseca zatvora, a mornari sa 5 dana zatvora i 12 udaraca bičem zbog skrivanja neke robe koja nije bila u karanteni, čime su izazvali mogućnost zaraze.); Isprave i akti, XIX. st., br. 589/3, str. 28. (Pismo upućeno iz Dubrovnika 5. II. 1804. g. konzulu Pernsteineru da vrati izbjeglicu N. Margina, koji je u Dubrovniku počinio krivično djelo a nalazi se u Trstu.); I. Mitić, *Primjeri mutilacije — sakaćenja u starom Dubrovniku*, JIČ, br. 3—4, Beograd 1977. g.

osobi za stalni boravak na području Republike. Krajem XVIII. stoljeća, kad je dubrovačko brodovlje postalo jedna od značajnih komponenata pomorsko-trgovačkog poslovanja tršćanske luke, konzul F. Pernsteiner predlaže vladi u Dubrovniku osnivanje jednog dubrovačkog osiguravajućeg društva. Tom prilikom prilaže se nacrt »Pravilnika o osiguranju«, koji je sastavljen prema Pravilniku drugih osiguravajućih društava u Trstu, a po kojem bi društvo imalo 500 akcija, od kojih bi svaka akcija vrijedila 500 jedinica austrijskog novca. Za upravitelja društva konzul F. Pernsteiner predlaže sebe i A. Pavovića.³⁴

U vezi s kontrolom kupovine brodova u stranim lukama, Senat je krajem 1778. g. odredio da svi ugovori o kupnji brodova, pa tako i oni u Trstu, moraju biti sastavljeni u kancelariji dubrovačkog konzulata, jer će se u protivnom takvi ugovori smatrati nevažećim. Nešto je kasnije (1783. g.) bila određena pristojba konzula za obavljanje usluge oko prodaje i kupnje broda, i to u iznosu od 1% vrijednosti broda, što je povećalo ukupne prihode dubrovačkog konzulata u Trstu. Isto je tako i svaka prodaja brodskih »karata«, te gradnja novog broda u Trstu morala biti registrirana u tamošnjem dubrovačkom konzulatu. U slučaju smrti Dubrovčanina u Trstu, konzul je bio dužan da izvrši popis stvari pokojnika, a ako pokojnik ne bi odredio nasljednika, ili ga ne bi bilo na području Trsta, konzul je morao odrediti staratelja i robu pokojnika spremiti na sigurno mjesto, a po potrebi uputiti i u Dubrovnik, kako bi bila uručena zakonskim nasljednicima.³⁵ U kancelariji dubrovačkog konzulata u Trstu bili su registrirani mnogobrojni novčani depoziti, obveznice, potraživanja i krediti dubrovačkih pomoraca i trgovaca koji su ujedno na taj način mogli osigurati naplatu svojih potraživanja pred stranim i domaćim sudovima.³⁶

³⁴ Lett. di Ponente, sv. 83, str. 35 (Dubrovačka vlada piše 29. VII. 1766. g. konzulu G. Beluscu da pomogne Luci, ženi A. Buća iz Dubrovnika koja dolazi u Trst da preda dvije djevojčice od 9 godina njihovim roditeljima.); isto, sv. 85, str. 9 (pismo od 14. I. 1768. g. konzulu Beluscu); isto, sv. 98, str. 1. (Vlada javlja 10. I. 1773. g. konzulu G. Beluscu da mu upućuje brodom kapetana A. Romana jedno dijete po imenu A. Paronito, koje je ostalo bez roditelja da ga preda stricu A. Luchini koji živi u Trstu.); isto, sv. 109, str. 51. (Vlada moli 27. V. 1778. g. da konzul Belusco ispita porijeklo Židova Salamona Norza, kao i njegovo imovno stanje, koji je došao iz Trsta u Dubrovnik i želi se naseliti na području Republike.); Prepiska, XVIII. st., br. 74, 3113 (F. Pernsteiner predlaže 13. X. 1798. g. osnivanje osiguravajućeg društva u Trstu); J. Luetić, *Iz rada konzulata Dubrovačke Republike u Trstu...* sp. dj., str. 18.

³⁵ Navigatio, ser. 56/6, sv. 1, str. 8, 19, 96.; Lett. di Ponente, sv. 61, str. 93. (Pismo upućeno konzulu A. Grassiju 3. IX. 1744. g. u povodu prodaje starog i kupnje novog broda od dubrovačkog kapetana G. Brsečine. Upozoravaju konzula da za novi brod treba pribaviti novi patent i dozvolu za plovidbu, a da raniji patent mora biti vraćen u Dubrovnik.); Div. de foris, sv. 219, str. 301. (Ugovor o prodaji 13 karata broda kap. B. Steffani sklopljen 27. V. 1795. g. između P. Natali i L. Novakovića za iznos od 7.300 dukata. Taj je ugovor potvrđen u dubrovačkom konzulatu 3. VI. 1795. g. od strane konzula F. Pernsteiner.); Pomorstvo, sv. 7/1. (Upisan podatak u knjigu konzulata 26. XI. 1777. g. da je Gj. Parničić ugovorio s vlasnicima brodogradilišta u Trstu gradnju jednog broda.); Lett. di Ponente, sv. 62, str. 172 (Vlada zahvaljuje konzulu Grassiju 29. VIII. 1750. g. na brizi oko nasljedstva pokojnog P. Dole.); isto, sv. 84, str. 21. (Pismo konzulu Beluscu od 16. II. 1767. g. u vezi sa sporom oko ostavštine nasljednika Mata i Frana Gundulića.)

³⁶ Lett. di Ponente, sv. 79, str. 133 (27. VIII. 1764. g. — Vlada naređuje konzulu G. Beluscu da predigne i pošalje u Dubrovnik novac kapetana G. Boškovića koji je ostavljen tamo u depozitu.); isto, sv. 109, str. 62. (Pismo od 25. VI. 1779. g. u vezi s vraćanjem kredita dubrovačkom plemiću M. Bosdariju.); isto, sv. 63, str. 104 (11. I.

Jedan je od značajnih zadataka dubrovačkih konzularnih predstavnika u Trstu bilo primanje i slanje pošte i vijesti vladi u Dubrovnik, zatim primanje i otprema pošte iz Dubrovnika za Veneciju i diplomatske predstavnike Dubrovačke Republike u Beču, te prenošenje raznih obavijesti lokalnim vlastima u Trstu. Isto su tako dubrovački konzularni predstavnici u Trstu primali i otpremali poštu i obratnim smjerom: iz Beča i Venecije za Dubrovnik. Otpremanje pošte bio je jedan od važnih zadataka i poslova dubrovačkog konzula u Trstu. Pošta je upućivana brzim brodom do Rijeke i Trsta, odakle bi konzularni predstavnik dalje slao poštu ako je bila namijenjena Veneciji, odnosno Beču. Tim istim brodom u povratku bila bi upućivana i pošta u Dubrovnik. U pojedinim važnim slučajevima dubrovačka bi vlada uputila poseban brod da odnese neka važna pisma u Trst, te da tamo pričeka odgovor kako bi odgovor mogao što prije stići u Dubrovnik. Među arhivskim dokumentima nalazimo da su krajem XVIII. i početkom XIX. stoljeća često plovili između Dubrovnika i Trsta i obratnim pravcem kapetani Florio i Mato Fisković, prenoseći poštu, vijesti te manje količine robe za potrebe dubrovačke vlade i pojedinih njezinih organa.³⁷ Pisma su iz Trsta u Beč upućivana s ostalom poštom koja je redovno išla u tom smjeru i obratno. Ako se radilo o važnom sadržaju pisma, njih je nosila posebna osoba, obično koji od dubrovačkih senatora, a krajem XVI. i početkom XIX. stoljeća išla su preko spomenutog L. Pezzerera, dubrovačkog trgovca, a kasnije konzularnog predstavnika Dubrovačke Republike u Trstu.³⁸ Tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća Dubrovčani su imali uloženi značajan kapital, u obliku novčanih pologa kod bankarske kuće G. Schuller u Beču, pa su iz tog razloga s ovom bankom održavali mnogobrojne pismene veze preko dubrovačkog konzularnog predstavnika u Trstu. Dubrovački su se novčani polozi ranije nalazili u Beču kod više banaka. Neko je vrijeme dubrovačka vlada poslovala s E. Wagnerom, poslije njegove smrti poslovali su s bankom Chinner, a nakon

1752. g. — Vlada nalaže konzulu Grassiju da zastupa interese kapetana Andričevića u vezi s jednom mjenicom koju je potpisao S. Valaci za pokriće duga.; *Debita notaria*, sv. 98, str. 29 (obveznica sastavljena 20. VII. 1804. g. u dubrovačkom konzulatu u Trstu na iznos od 400 fiorina S. Franasovića i A. Pavlovića).

³⁷ Lett. di Ponente, sv. 58, str. 251 (pismo upućeno konzulu A. Grassiju u Trst 20. III. 1744. g. o načinu, otpremi i primanju pošte); isto, sv. 85, str. 41. (Vlada piše konzulu Beluscu 29. III. 1768. g. da mu šalje poseban brod »felucu« s pismom za T. Lalića u Veneciju, ali da zadrži brod u Trstu dok ne stigne odgovor.); Isto, sv. 135, str. 51, 84 (pismo vladi iz Dubrovnika za Trst od 9. IV 1800. g.); Prepiska, XIX. st., br. 14. 596/1 str. 143 (Konzul F. Pernsteiner preporučuje i nadalje F. i M. Fiskovića za prijenos pošte između Trsta i Dubrovnika, pismom dubrovačkoj vladi od 25. III. 1803. g.); J. Luetić, *O pomorstvu Dubrovačke Republike u XVIII. stoljeću*, Građa za pomorsku povijest Dubrovnika, knj. 2, Pomorski muzej JAZU, Dubrovnik 1959. g.; I. Mitić, *Konzulati i konzularna služba starog Dubrovnika*,... sp. dj., str. 155—158, 160—161.

³⁸ Lett. di Ponente, sv. 112, str. 16 (17. VII. 1781. g. — Senat šalje konzulu G. Beluscu u Trst omot pisama za A. Sorga koji se šalje kao poslanik u Beč.); isto, sv. 136, str. 83 (Pismo od 14. VI. 1801. g. upućeno konzulu F. Pernsteineru kojim mu dubrovačka vlada zahvaljuje na redovnoj otpremi pošte R. Bonfiolu u Veneciji i Ayali u Beč.); Prepiska, XIX. st., br. 14. 596/1 (25. XI. 1803. g. — B. Bettera javlja u Dubrovnik da je poslije 10 dana putovanja stigao u Trst na putu u Beč.); Isprave i akti, XIX. st., br. 22.620, str. 5. (L. Pezzer javlja 29. III. 1805. g. da je primio pismo iz Dubrovnika i da ih lično nosi u Beč.); isto, XIX. st., br. 7.589/1, str. 76, 139. (Dubrovačka vlada zahvaljuje 14. VII. 1803. g. F. Pernsteineru na redovnom slanju pisama u Beč.); Cons. rog., sv. 210, str. 26. (Zaključak Senata od 10. III. 1806. g. da L. Pezzer osobno odnese pismo u Beč koje je upućeno u Rusiju, a da troškove puta naplati kod banke Schuller u Beču.); J. Radonić, sp. dj., knj. 5, str. 684.

prestanka rada te tvrtke vlada je poslala punomoć i novac spomenutoj bankarskoj kući G. Schuller. Zbog nesigurnih političkih prilika, dubrovačka je vlada na račun te banke prebacila mnogo državnog novca krajem XVIII. stoljeća iz Venecije u Beč.³⁹

Konzularni predstavnici Dubrovačke Republike u Trstu dostavljali su vladi u Dubrovniku sve vijesti o važnim događajima na svom području ili uopće u svijetu; o ratovima na moru i kopnu, o sklopljenom miru, o smjeni i smrti vladara i tome slično. Osim vijesti političkog značenja, dubrovačku su vladu zanimale i vijesti o privredi, pomorskoj trgovini, zdravstvenim prilikama, pa su dubrovački konzularni predstavnici iz Trsta i o tome izvještavali vladu u Dubrovniku. Naročito su bili važni izvještaji o rezultatima žetve, o mogućnosti nabave žitarica i o njihovim cijenama na području Hrvatske i Ugarske. Sve te vijesti iz Trsta, te vijesti ostalih konzula po Mediteranu, omogućili su vladi u Dubrovniku da u sukobu evropskih zemalja ne samo zadrži i očuva svoj neutralan položaj već i da taj povlašteni međunarodni položaj iskoristi za unosne pomorsko-trgovačke poslove svojih brodova u tršćanskoj luci i po ostalim mediteranskim lukama. Među arhivskim dokumentima nalazimo da je dubrovačka vlada posebnim pismom, početkom 1746. g., zahvalila svom konzulu Grassiju u Trst na redovnom slanju novosti i vijesti o događajima u svijetu. Zbog brojnih međunarodnih događaja koji su se zbivali krajem XVIII. stoljeća dubrovačka je vlada zatražila od svog konzula F. Pernsteinerja da je obavještava o svim događajima, a naročito onim s ratnih područja, čim te vijesti stignu u Trst. Za dubrovačku su vladu bile naročito važne one vijesti koje su se ticale događaja oko Venecije 1797. g., neposredno prije i poslije ulaska francuskih trupa na teritorij te stoljetne suparnice Dubrovačkoj Republici. Konzul F. Pernsteiner je redovito obavještavao dubrovačku vladu o svim događajima oko Venecije, pa je zbog toga bio nagrađen posebnim darom od Senata iz Dubrovnika. Karantenske mjere koje su se poduzimale u tršćanskoj luci prema robi, osobama i brodovima koji su prispjeli iz krajeva u kojima se pojavila koja bolest, ponajviše s Levanta, bili su čest sadržaj vijesti koje su dubrovački konzularni predstavnici slali u Dubrovnik. Dubrovački je zdravstveni ured preko svoga predstavnika u Trstu redovito javljao tamošnjem Uredu za zdravstvo sve vijesti koje su se ticale pojave nekih bolesti u dubrovačkom zaleđu, Albaniji i raznim lukama, koje su vijesti stizale u Dubrovnik od mnogih dubrovačkih konzula po Mediteranu.⁴⁰ Osim svojih pismenih vijesti, dubrovački su konzularni

³⁹ Lett. di Ponente, sv. 107, str. 5. (Vlada šalje konzulu G. Beluscu u Trst svežanj pisama za banku Gio. Schuller u Beč.); Debita notariae, sv. 97, str. 63 (Beč, 11. VI. 1808. g. banka Schuller upisuje mjenicu izdanu u Beču koja se imala platiti poslije 45 dana u Trstu gosp. Theriću.); V. Ivančević, *Dubrovački novčani polozi u inozemstvu pred pad Republike*, Anali Hist. instituta JAZU, sv. 13/14, Dubrovnik 1976. g., str. 147—165. (Godišnji prihodi od pologa u Beču iznosili su u času ukidanja Dubrovačke Republike 35.305 dubrovačkih dukata.)

⁴⁰ Lett. di Ponente, sv. 60, str. 8, 171 (11. II. 1746. g. — Vlada zahvaljuje konzulu Grassu u Trst ... »da costi quelle notizie, che corressero degli affari del Mondo«.); isto, sv. 131, str. 122 (15. VIII. 1796. g. — Vlada piše konzulu F. Pernsteineru u vezi s redovnim slanjem vijesti.); isto, sv. 132, str. 109 (10. VII. 1797. g. — Senat dariva konzulu Pernsteineru radi redovnog slanja vijesti iznos od 150 fiorina.); Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 178 (Konzul F. Pernsteiner javlja u Dubrovnik 26. VII. 1797. g. da je Venecija opljačkana od francuskih trupa i da su sve biblioteke i slike odnesene i prevezene brodovima preko Tulona u Pariz.); isto, XVIII. st., br. 74.3113, str. 4 (29. VI. 1744. g. — Konzul javlja iz Trsta u Dubrovnik da je pod-

predstavnicima iz Trsta slali u Dubrovnik i razne novine koje su redovno izlazile u toj luci, a u kojima je bilo za dubrovačku vladu zanimljivih političkih, ratnih i ekonomskih podataka. To su bile »Gazzetta Triestina« i »Foglio Triesantino«, koje je konzul iz Trsta slao u Dubrovnik redovito, po brojevima, kako su izlazile. Nažalost, te se novine nisu sačuvala u dubrovačkom arhivu, pa možemo samo iz popratnih pisama, kojima je konzul slao te novine u Dubrovnik, zaključiti što su sadržavali pojedini brojevi. U spomenutim tršćanskim novinama dubrovački je konzularni predstavnik u Trstu povremeno objavljivao, po nalogu svoje vlade, razne oglase koji su se ticali pomorske trgovine dubrovačkih brodova. Tim bi se oglasima obavještavali trgovci i pomorci u Trstu o mjerama koje je preduzela vlada i Pomorski ured u Dubrovniku radi zaštite brodova pod dubrovačkom zastavom, naročito u turskim lukama i zemljama sjeverne Afrike. Ti su oglasi naročito bili značajni kad bi se dogodio kakav neželjeni incident, na primjer zapljena broda i tereta od gusara iz sjeverne Afrike i slično, pa bi dubrovačka vlada javno oglašavala koje je sve korake poduzela od Porte u Carigradu da se sličan incident više ne ponovi⁴¹. To je oglašavanje u tršćanskim novinama uvelike pridonijelo da tamošnji trgovci steknu povjerenje u dubrovačko brodovlje, te da se njima uvelike koriste za prijevoz svoje robe između mediteranskih luka. Pored navedenih poslova dubrovački je konzularni predstavnik u Trstu obavljao i neke druge poslove, prema nalogu i zahtjevu vlade iz Dubrovnika. Tako je nabavljao razni potrošni materijal, pretežno papir i pečatni vosak za potrebe dubrovačke kancelarije, zatim iz Češke prozorsko staklo određene veličine za neke važne državne urede, te razne vrste posebnih brava, s odgovarajućim ključevima, za dubrovačke novčane zavode. Katkad je bilo također zatraženo od konzularnog predstavnika iz Trsta da pronađe potrebnu stručnu osobu za izvršavanje određenog posla u Dubrovniku. Takav je bio slučaj 1768. g., kad je dubrovačka kovanica trebala jednog dobrog majstora za lijevanje bronze, koji bi u Dubrovniku boravio određeno vrijeme, dok završi ugovoreni posao⁴².

vrgnut karanteni jedan brod koji je stigao iz Smirne.); Lett. di Ponente, sv. 118, str. 3 (Dubrovačka vlada javlja 14. I. 1785. g. konzulu G. Beluscu da se u Konavlima pojavila zarazna bolest od koje su već umrle tri osobe.); isto, sv. 127, str. 169 (Zdravstveni ured iz Dubrovnika javlja 1. X. 1792. g. konzulu u Trst da je u dubrovačke vode stigao jedan brod na kojem se pojavila bolest, pa da su preduzete sve mjere opreza); D. Živojinović, *Brodovi kao prenosnici zaraznih bolesti u XVIII veku (1750—1800)*, Srpski lekarski arhiv, Beograd 1967. g., str. 100—104.

⁴¹ Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 160, 165, 168, (7. IX. 1769. g. — Dubrovački konzul iz Trsta šalje u Dubrovnik novine po brojevima i godinama.); isto, XVIII. st., br. 74.3113, str. 212; isto, XIX. st., br. 14.596, str. 3, 4, 17, 40, 50 (31. I. 1800. g. — Konzul iz Trsta šalje u Dubrovnik osim »Gazette Triestine« još i neke novine iz Njemačke.); Lett. di Ponente, sv. 135, str. 102 (Konzulu Pernsteineru dubrovačka vlada obračunava troškove redovnog slanja novina za 1801. g. kao i nošenja pošte.); Isprave i akti, XIX. st., br. 589/4, str. 76 (U pismu od 2. IV. 1805. g. vlada iz Dubrovnika javlja svom konzulu u Trst da oglasi kako će ubuduće biti posebno zaštićeni od strane Porte dubrovački brodovi koji plove u luke Sjeverne Afrike.); J. Radonić, sp. dj., knj. V, Beograd 1951. g., str. 637,666. (Dubrovačka vlada javlja L. Pezzeru da oglasi u novinama kako će Porta poslati jedan svoj brod u Tunis s naređenjem da tamošnji beg prestane plijeniti dubrovačke brodove.)

⁴² Lett. di Ponente, sv. 85, str. 84 (Godine 1768. konzul nabavlja jednu funtu pečatnog voska za potrebe tajništva u Dubrovniku.); isto, sv. 134, str. 162 (Dubrovačka vlada traži 11. XI. 1800. g. od konzula iz Trsta da pošalje 6 libara »pečatnog voska«); isto, sv. 136, str. 22 (Konzul iz Trsta opet nabavlja 3. III. 1802. g. šest libara pečatnog voska dobre kvalitete.); isto, sv. 85, str. 97 (Za potrebe dubrovačke kov-

Dubrovački generalni konzul F. Pernsteiner štitio je u Trstu interese Dubrovačke Republike i njezina pomorstva i za vrijeme francuske okupacije Dubrovnika od 1807. g., a od tada tu je dužnost vršio Dubrovčanin L. Pezzer kao generalni konzul. On se zajedno s dubrovačkim kapetanima uporno borio protiv zapljene dubrovačkih brodova u Trstu i skidanja dubrovačke zastave s tih brodova. Cirkularnim pismom upućenim 9. VIII. 1806. g. dubrovačkim konzulima na Zapadu, pa tako i onom u Trstu, bilo je određeno da svi dubrovački brodovi otpuste posadu i zadrže samo potrebne čuvare, da se brodovi raspreme i čekaju dalje upute iz Dubrovnika, te da vlasnici mogu prodati svoj brod⁴³. Tim je aktom zapravo prestala pomorsko-trgovačka djelatnost Dubrovčana u tršćanskoj luci, ali je ipak ostala nada da bi se ta djelatnost mogla s vremenom obnoviti. Međutim, uskoro je zatim slijedilo ukidanje Dubrovačke Republike, pa je ta nada u obnovu dubrovačkog pomorstva u tršćanskoj luci definitivno nestala. Poslije Bečkog kongresa 1815. g. Dubrovačka je Republika izbrisana iz geografske karte Evrope i priključena teritoriju Austrije. Time je došlo do potpuno novog ekonomskog, odnosno pomorsko-trgovačkog odnosa između te dvije luke, jer su sada obje spadale pod zajedničku, centralnu austrijsku vlast.

Pomorska trgovina

Poslije pretrpljenog potresa u 1667. g. i ekonomskog nazadovanja tokom druge polovice XVII. stoljeća, u prvoj polovici XVIII. stoljeća dubrovačka se pomorska trgovina počela postepeno uzdizati, dok je u drugoj polovici istog stoljeća, kao i početkom XIX. stoljeća dostigla svoj najveći uspon. Koristeći se povoljnom pomorsko-trgovačkom konjunkturu na Mediteranu, Dubrovčani su usmjerili svoju trgovačku mornaricu na brodarenje, odnosno prijevoz razne robe između mnogobrojnih mediteranskih luka, što im je donijelo goleme koristi i uvelike povećalo prihode državne blagajne. Takav razvoj dubrovačkog pomorstva odrazio se i na pomorsko-trgovačko poslovanje Dubrovnika u tršćanskoj luci. U razdoblju od proglašenja Trsta slobodnom lukom 1719. g., pa do sredine XVIII. stoljeća, dok luka Trst još nije dostigla pun razvoj, dubrovački su brodovi obavljali pretežno pomorsko-trgovačko poslovanje između Dubrovnika i Trsta i obratno. Međutim, tokom druge polovice XVIII. i početkom XIX. stoljeća, kad je tršćanska luka dostigla svoj puni kapacitet i zamah, kao i dubrovačka pomorska trgovina, brodovi pod zastavom Dubrovačke Republike vršili su, pored austrijskih i ostalih stranih brodova, ulogu prijevoznika razne robe između Trsta i mediteranskih luka. Međutim, potrebno je naglasiti da su u tom posljednjem razdoblju povijesti

nice konzul upućuje iz Trsta u Dubrovnik 1768. g. jednog ljevača bakra.); isto, sv. 135, str. 15 (5. II. 1800. g. Konzul Pernsteiner naručuje za Dubrovnik 12 komada stakla iz Češke prema određenoj mjeri i jednu bravu s dva ključa.); Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 63 (Konzul G. Belusco javlja vladi u Dubrovnik, krajem 1771. g. da je poslao dva sanduka naranača najbolje kvalitete u Beč, za potrebe dubrovačkog plemića Pucića, koji se tamo nalazi.

⁴³ Prepiska, XIX. st., br. 14.596/1 (Pismo od 17. XI. 1806. g. konzula F. Pernsteinerja koji javlja u Dubrovnik da su tri dubrovačka kapetana predala brodske patente, dok ostala petorica to nisu htjela učiniti.); Isprave i akti, XIX. st., br. 590/89 (1806. g.); isto, XIX. st., br. 590—2/57. (Naredba francuskog generala A. Lauristona od 26. XII. 1807. g. na osnovi koje su svi dubrovački brodovi morali svoju zastavu zamijeniti zastavom Napoleonove Italije.)

Dubrovačke Republike dubrovački brodovi, kao i brodovi stranih zemalja, pored brođenja između Trsta i mediteranskih luka, neprekidno, u većoj ili manjoj mjeri, prevozili raznu robu i poštu, u oba pravca, između Trsta i Dubrovnika.

U obnovi dubrovačkog pomorstva, tokom prve polovice XVIII. stoljeća posebnu je ulogu odigralo sjeverno hrvatsko primorje s lukama Rijekom, a kasnije Trstom. Od 1728. g. bilo je sve više trgovačkih veza s Rijekom i Trstom. Dubrovčani su u te luke slali vunu, a tamo kupovali platno, drvenu građu i metalne prerađevine. U to se vrijeme izvozi preko Trsta u Dubrovnik slavonsko i banatsko žito, dok se preko dubrovačke luke prenosi za Trst razna roba iz dubrovačkog zaleđa, Albanije i talijanskih luka. Veze s Trstom i u Italiji sa Sinigalijom, Barlettom i Ankonom, koja je također kao i Trst proglašena 1732. g. slobodnom lukom, činile su mrežu dubrovačke pomorske trgovine na Jadranu. Proglašenje Trsta slobodnom lukom dalo je povoda trgovcima iz Trsta da razviju trgovinu s mnogim mediteranskim lukama; na zapadu pretežno s Genovom, Livornom, Napuljem, te sa lukama sjeverne Afrike, a na Levantu sa Smirnom, Carigradom i Aleksandrijom. Budući da Trst nije imao svoje domaće flote, kapetani glavnih pomorskih sila na Mediteranu takmičili su se za prijevoz razne robe iz tih luka i prema tim lukama. U tom su takmičenju sudjelovali i Dubrovčani koji su uspjeli da od tridesetih godina XVIII. stoljeća, pa do ulaska Francuza u Dubrovnik, odigraju značajnu ulogu u pomorskom prometu tršćanske luke⁴⁴. Koliko je to značilo za dubrovačku pomorsku trgovinu možemo utvrditi iz same činjenice da je Trst u drugoj polovici XVIII. stoljeća izrastao u krupno pomorsko-trgovačko središte, koje je sve više i više privlačilo ne samo promet iz jadranskih luka već i iz čitavog Mediterana. Tome napretku Trsta pridonijele su i trgovačke povlastice koje je kraljica Marija Terezija udijelila Trstu u svom patentu od 1747. g., u kome se izričito navodi da su strani trgovci i brodovlasnici koji se nastane u Trstu potpuno izjednačeni s domaćim osobama. Strani su trgovci, pa tako i Dubrovčani, u tim povlasticama očito vidjeli mogućnosti, za svoje uspješno poslovanje. Pored toga, treba spomenuti da je tursko-austrijska trgovina naročito ojačala poslije 1770. g., pa se od tada i u pomorsko-trgovačkom poslovanju dubrovačkih brodova u Trstu jače osjetila sve veća uloga Trsta kao uvozne luke turskih sirovina. Sve su te povoljne ekonomsko-političke prilike u Trstu neobično pozitivno utjecale na angažiranje dubrovačkih brodova u trgovini te luke⁴⁵.

⁴⁴ V. Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808. g., knj. II*, Zagreb 1980, str. 287; V. Vinaver, *Dubrovnik i Turska u XVIII veku*, Ist. institut SAN, knj. 11, Beograd 1960, str. 91; G. Stanojević, *Mitropolit Vasilije Petrović i njegovo doba, 1740—1766. g.*, Ist. institut, Beograd 1979. g., str. 148 (Papa Klement XII. proglasio je 1732. g. Ankonu slobodnom lukom, pa je ta luka, uz Trst, bila glavni oslonac dubrovačke pomorske trgovine na Jadranu.); I. Erceg, *Pregled razvoja merkantilizma u Habsburškoj monarhiji s posebnim osvrtom na feudalnu Hrvatsku*, Acta historico-oeconomica Jugoslaviae, vol. 6, Zagreb 1979. g., str. 24—44; J. Luetić, *Povijest pomorstva Dubrovačke Republike*, Pomorski zbornik II, Zagreb 1962. g.

⁴⁵ I. Erceg, *Pomorsko-trgovačke veze jadranskih i mediteranskih luka i Trsta (1771. g.)*, Starine JAZU, knj. 56, Zagreb 1975. g., str. 109—231; isti, *Nosioci obrta, pomarstva i trgovine u gradovima Karlobag, Senj, Bakar, Rijeka, Trst (1775. g.)*, Acta historico-oeconomica Jugoslaviae, vol. 3, Zagreb 1976. g., str. 17.; D. Živojinović, *Ideja o bogatstvu i izobilju u merkantilizmu Dubrovačke Republike u XVII i XVIII veku*, JIČ, br. 1—2, Beograd 1977. g.; F. Babudieri, *La nascita dell' imperio commerciale e marittimo di Trieste*, Atti dell' Accademia Nazionale di

Bez obzira na povoljne pomorsko-trgovačke prilike u tršćanskoj luci, unapređenju trgovačkih i pomorskih veza Dubrovčana s tom lukom uvelike su pridonijeli tamošnji dubrovački konzuli, jer su oni kao vlasnici trgovačkih kuća i poslovni ljudi poznavali lučke »uzance« i običaje, tehniku trgovačkog poslovanja i sve obaveze i propise lokalnih vlasti. Ispunjavajući svoje obaveze i poštujući propise lokalnih vlasti, dubrovački su brodovi bili rado viđeni i traženi u tršćanskoj luci, pa su im zbog toga strani trgovci povjeravali svoju robu na prijevoz, to više što su dubrovački konzuli u Trstu i sami kao trgovci dolazili u dodir s raznim poslovnim ljudima. Ugledu brodova pod dubrovačkom zastavom u Trstu pridonio je, osim te značajne uloge dubrovačkog konzula, i turski »ferman«, koji je od sredine XVIII. stoljeća morao imati svaki dubrovački brod radi zaštite od napada gusara s obala sjeverne Afrike. Toj sigurnosti plovidbe pridonosila je i poznata neutralnost Dubrovačke Republike i njezine pomorske trgovine u sukobima evropskih država na Mediteranu, o čemu smo već prije pisali. Tokom XVIII. stoljeća posebne teškoće za vladu Dubrovačke Republike nastajale su stoga što su mnogi strani brodovi, pa među njima i dubrovački, koji su bili osumnjičeni da prenose kontraband za neku od zaraćenih strana, bili prisiljeni od francuskih, engleskih ili drugih ratnih brodova da pristanu radi kontrole u neku od najbližih luka. Radi toga je dubrovačka vlada bila naredila, sredinom XVIII. stoljeća, svojim konzulima da na svakom popisu robe koju je brod ukrcao u određenoj luci bude potvrđeno da ukrcana roba pripada podaniku neutralne zemlje⁴⁶. Dubrovačka je vlada uspjela dobiti, uz pomoć Porte, dozvolu da od sredine XVIII. stoljeća drži i konzularne predstavnike, tzv. »administratore konzulata« u sjevernoafričkim lukama (Tunis, Tripolis, Alžir), čime su Dubrovčani osigurali, pored spomenutog »fermana«, više-manje nesmetanu plovidbu svojih brodova prema tim lukama, te ujedno ograničili na najmanju moguću mjeru napade gusara iz tih zemalja na brodove pod dubrovačkom zastavom. Na taj je način još više podignut ugled i cijena dubrovačkom brodovlju u tršćanskoj luci, pogotovu iz razloga što su trgovci iz Trsta održavali opsežne pomorsko-trgovačke odnose sa zemljama i lukama sjeverne Afrike, a Austrija nije u tim zemljama imala svoje konzularne predstavnike⁴⁷. Organizacija dubrovačke po-

Marina Mercantile, Genova 1964. g.; Z. Herkov, *Gradnja ratnih brodova u Krajevici 1764—1767. g.*, Hist. arhiv, sv. 6, Pazin—Rijeka 1979. g., str. 17; V. Vinaver, *Dubrovnik i Turska...*, sp. dj., str. 120—121.

⁴⁶ Navigatio, ser. 56/22, str. 72—75 (1752. g. donesena je odluka Senata, na prijedlog Pomorskog ureda, o obaveznom popisu robe i izdavanju potvrde da ona pripada neutralnoj zemlji.); *Isprave i akti*, XIX. st., br. 22.620, str. 1 (»Varie lettere di L. Pezzar e di diversi corrispondenti da Trieste 1800—1806.« — Trgovački centar iz Trsta javlja dubrovačkoj vladi 11. VIII. 1800. g. da je nesigurna plovidba Jadranom zbog raznih gusarenja, a najviše zbog Francuza.); J. Radonić, sp. dj., knj. V, str. 587—589; V. Vinaver, *Dubrovnik i Turska...*, sp. dj., str. 109 (Krajem XVIII. st. naročito je velika opasnost prijetila od francuskih i engleskih brodova.); D. Živojinović, *Dubrovnik i politička kriza 1796—1797. g.*, Ist. glasnik 2—3, Beograd 1965. g., str. 89. (Najveći dio kapitala uloženog u austrijske banke bio je deponiran kod banke J. Schüller u Beču. Preko te banke Senat je, osim čisto finansijskih operacija obavljao i poslove političke prirode.)

⁴⁷ Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 10 (24. IV. 1746. g. — Konzul A. Grassi javlja iz Trsta da je brod kapetana P. Tomaševića, na putu iz Smirne u Trst bio zarobljen od gusara iz sjeverne Afrike i kasnije pušten na slobodu.); isto, XIX. st., br. 14.596/1 (»Corrispondenza del Consolato in Trieste dagl' anni 1800—1806.« — (14. I. 1800. g. javlja predstavnik Dubrovačke Republike iz Tripolisa da je zaplijenjen brod kapetana L. Deškovića.); *Isprave i akti*, XIX. st., br. 589/4, str. 43 (21.

morske trgovine i njezinih konzulata bila je postavljena na čvrstoj osnovi, što je omogućilo vješto snalaženje u trgovini i čuvanje neutralnosti u ratovima po Mediteranu.

Korištenje pogodne pomorsko-trgovačke konjunktura i vođenje dubrovačke pomorske politike, kao i sva pitanja vezana uz plovidbu dubrovačkih brodova po Jadranu, spadala su sredinom XVIII. stoljeća u nadležnost Malog vijeća, dok je o svim poslovima i pitanjima pomorstva izvan Jadrana rješavao Senat i Pomorski ured u Dubrovniku. Tokom druge polovice XVIII. stoljeća, radi boljeg pomorskog poslovanja dubrovačkih brodova, Pomorski je ured preuzeo nadzor nad čitavim pomorstvom Dubrovačke Republike. Potrebno je međutim istaći da bez obzira na to što je vođen nadzor nad poslovanjem dubrovačkih brodova po Mediteranu nije moguće točno utvrditi vrstu i količinu prevezene robe, jer se o tome nisu sačuvali kompletni ili približi podaci u Dubrovačkom historijskom arhivu. Pokušat ćemo ipak da na osnovi pronađenih arhivskih dokumenata prikažemo, barem u glavnim crtama, linije kretanja dubrovačkih brodova kao i vrstu prevezene robe između Trsta i raznih jadranskih i mediteranskih luka toga doba.

Austrijski je konzul M. Milišić uputio 1778. g. vlastima — »Intendenzi« u Trst jedan izvještaj o uvozu i izvozu te o općem stanju trgovine na području Dubrovačke Republike. Iz toga izvještaja možemo utvrditi ne samo koje je sve artikle proizvodio i izvezio Dubrovnik, kao i glavne smjernice njegove kopnene i pomorske trgovine, već i trgovačke veze Dubrovnika s Trstom i ostalim austrijskih lukama. Konzul Milišić u početku navodi da se u Dubrovniku proizvodi i izvozi vino malvazija, koja je sorta još i danas poznata u Dubrovniku, zatim muškat, ulje, smokve, bademi, razna svila, a da nedostaje brašno, zob i povrće. Pored toga Dubrovčani još izvoze i ribu, pretežno škombre i sardele koje sole i odnose za Sinigagliu, Molfettu i Manfredoniju. Zatim izvoze još i koralj koji obrađuju i šalju u Tursku i druge zemlje. Štavljene kože ovaca, kuna, lisica i sl. koje služe za odjeću izvoze u Bosnu, Hercegovinu, Albaniju, Solun, Aleksandriju, sjevernu Hrvatsku i Slavoniju, kao i remenje od kože raznih životinja. U svom izvještaju konzul Milišić dalje navodi da je glavna roba koja se uvozi kopnenim putem iz Turske (iz Bugarske, Srbije, Bosne i Hercegovine) žito, krupna živina, svakovrsna hrana, svinje, konji, ovnovi, lan i sušene kože iz Bosne, te željezo iz Kreševa i Fojnice, dok se iz Albanije dovozi morskim putem vosak, koža, duhan i razna soljena riba. Prema stanovištu ovog austrijskog konzula u Dubrovniku je uvoz veći od izvoza, te navodi koja se roba uvozi iz Turske, ali se ne izvozi već ostaje u Dubrovniku. Ta roba dolazi iz Aleksandrije i to: riža, kava, lan, zatim iz Smirne također lan kao i platno svake vrste. Zatim navodi da iz Ankone dolazi razna svila, a tkanine iz Francuske, Firence i Lucce, dok se iz Bruxellesa,

III. 1805. g. — Pismo dubrovačke vlade upućeno guverneru Trsta kako dubrovački brodovi plove u svim pravcima, bez obzira na opasnost od gusara.); M. Cova, *Trieste e la guerra di corsari nel secolo XVIII*, Mitteilungen des österreichischen Staatsarchives, Wien, 29/1976. g., str. 162.; P. Gosse, *Storia della pirateria*, Milano 1957. g., str. 61—65 (Tek poslije Napoleonovih ratova, početkom XIX. st., osnažila se austrijska flota, pa je time jenjalo gusarenje po Jadranu.); Z. Herkov, *Gradnja ratnih brodova u Kraljevici 1764—1767. g.*, Hist. arhiv, sv. 6, Pazin—Rijeka 1979. g., str. 52. (Austrija je nastojala ugovarati mir s piratskim narodima, plaćajući velike iznose u novcu, što međutim, nije puno koristilo jer su gusari s obala sjeverne Afrike često napadali austrijske brodove.); I. Mitić, *Upravitelji konzulata Dubrovačke Republike u Sjevernoj Africi*, Zadarska revija, br. 6, Zadar 1962. g.

Leidena i Leipziga nabavljaju razne vrste platna i batista. Šećer, papar, kanela i kava dolazi s Ponenta, zatim indigo iz Amerike, majolika iz Venecije, žito iz Ankone, kao i papir, knjige iz Njemačke, a sol iz Trapanija i drugih luka Sicilije, dok se iz Napulja nabavljaju engleski štofovi, a iz Apulije sapun. U popisu tih artikala koji se uvoze, ali ne izvoze dalje, nalazi se i roba iz Trsta. To su drvena građa za kuće i brodove, bakar, željezo, kristal iz Češke, šeširi iz Beča i još neka druga roba. U izvještaju konzul dalje navodi da se u Dubrovniku obrađuje željezo iz Bosne, od kojeg se čine sidra i druga oprema za brodove, dok se od konoplje čine brodski konopi, a od voska svijeće.

U daljem dijelu ovoga izvještaja konzul Milišić navodi da u vezi s plaćanjem carine nema nikakve razlike među strancima u Dubrovniku, samo su povlašteni turski podanici radi privilegija koje Dubrovčani uživaju u Turskoj. Dubrovčani su uživali zaštitu turske Porte te su mogli slobodno trgovati po svojoj Turskoj, plaćajući samo 2% carine za svu uvezenu robu. Roba se prevozila u Dubrovnik pretežno dubrovačkim brodovima, i to tipovima: vašel, patač, tartana i feluka, dok su austrijski brodovi koji su dolazili u Dubrovnik bili uglavnom trabakuli i bracere, te drugi veći tipovi brodova koji su se na putovanju iz Trsta za Levant ili Ponent i obratno zaustavili u dubrovačkoj luci, u većini slučajeva radi iskrcanja soli iz Sicilije ili Apulije. Dolazak austrijskih brodova u Dubrovnik ovisio je o godišnjem dobu, kao i o pojavi raznih bolesti u Bosni ili na Levantu. Prema daljem izlaganju konzula Milišića, glavna se trgovina koju su vodili dubrovački brodovi s austrijskom obalom sastojala u prijevozu razne robe s Levanta i Ponenta u Trst, kao i u prijevozu robe iz Trsta u luke izvan Jadrana, iz kojeg razloga austrijski konzulat u Dubrovniku nije mogao imati uvid u tu trgovinu, jer se ti brodovi nisu zaustavljali u Dubrovniku. Na kraju svojega izvještaja taj konzul predlaže da bi se unapređenje trgovine između Dubrovnika i Trsta trebalo omogućiti dubrovačkim brodovima i trgovcima uživanje istih povlastica kao i u drugim lukama i zemljama s kojima trguju, na primjer, kao u Napulju, Ankoni i na području Turske. Spominje slučaj s prehrambenim artiklima, uljem i vinom koji su se ranije uvelike uvozili iz Dubrovnika u Trst, ali poslije povećanja carine za uvoz tih artikala prestala je njihova trgovina u tršćanskoj luci. Na kraju konzul Milišić navodi svoje mišljenje prema kojem bi jedan od načina da se unaprijedi trgovina između Dubrovnika i Trsta bio sjedinjavanje provincija Bosne i Srbije ugarskoj kruni⁴⁸.

⁴⁸ Archivio di Stato — Trieste, C. R. Busta 46, C. 3/I — Inventario del C. R. Governo in Trieste 1776—1809. (»Proposta sopra vari Punti del Commercio fatto della suprema Intendenza di Trieste con la risposta data dall' Michele Milliscich console Imperiale presso la Republica di Ragusa«.); isto, Pisma konzula Milišića iz Dubrovnika upućena u Trst 12. VI. i 25. VII. 1776. g. o stanju trgovine u dubrovačkoj luci, u kojem navodi da je uspio dobiti povlastice u dubrovačkoj luci prema kojoj su austrijski brodovi oslobođeni plaćanja carine ako ukrcaju u Dubrovnik za Trst 100 bačava vina. Nadalje iznosi da je vino dosta skupo u Dubrovniku, a samo kad je plodna godina mogu se dobiti dvije bačve vina za jedan cekin. U istom pismu taj austrijski konzul šalje u Trst tarifu dubrovačke carinarnice prema kojoj se ne plaća nikakav porez na izvoz iz Dubrovnika: vina, ulja, soljene ribe, janjeće kože i voska, dok se plaća porez na izvoz smokava, i to pola mletačkog cekina po bačvi, te na uvoz kave, sapuna, platna i slično 30%. Iz pisama toga konzula možemo još utvrditi da je npr. 1776. g. pristalo u dubrovačkoj luci 18 austrijskih brodova, a da su još 4 broda krcala vino na otoku Lastovu. Iduće je godine 20 austrijskih brodova prevelo u Dubrovnik iz Trsta raznog platna, drva i željeza za potrebe dubrovačke države.); I. Šišević, *Izvještaj austrijskog konzula iz Dubrovnika 1777. g.*, Fisko-
vićev zbornik II, Split 1980. g., str. 218—224.

Trščani su tijekom XVIII. stoljeća dolazili svojim brodovima u Dubrovnik i tu trgovali ili prevozili dubrovačku ili tuđu robu u različite, pretežno jadranske luke. Oni su izvozili iz Dubrovnika ponajviše različite vrste vune, kože, voska, duhana i slane ribe, a dovozili iz Trsta i Rijeke različitu drvenu građu i željeznu robu. Prema oskudnim arhivskim podacima možemo utvrditi da je u prva tri mjeseca 1789. g. uvezeno u dubrovačku luku iz Trsta 2580 oka kave (jedna je oka bila otprilike 1,1/4 kg) i da su stigla iz Trsta u Dubrovnik četiri dubrovačka broda nosivosti 150—200 tona prevozeći raznu robu, dok je u istom razdoblju upućena u Trst 21 bala kože u dva austrijska broda od 60—100 tona. U drugom tromjesečju iste godine uvezeno je u dubrovačku luku iz Trsta 960 oka kave, šećera u prahu 1920 oka, velikog platna 74 bale, finog platna dvije kutije, raznoga drva, zatim 35 bačava čavala, jedna kutija šešira, potplata za cipele 370 oka, te različito obrađenog bakra i raznih kristala. U isto vrijeme stiglo je iz Trsta u Dubrovnik 12 dubrovačkih brodova, četiri austrijska i dva mletačka. U istom tom tromjesečju 1789. g. upućeno je iz Dubrovnika u Trst 211 svežanja konopa, ovnujske kože 5602 svežnja, kožnih pojaseva, pokrivača od krene 76 omota, 6 bala ovčje kože i 20 bačava ulja, dok su u isto vrijeme krenuli iz Dubrovnika u Trst jedan dubrovački, tri austrijska i jedan mletački brod. U trećem tromjesečju iste godine uvezeno je iz Trsta u dubrovačku luku finog i velikog platna 44 omota, kave 1080 oka, razne vrste drva, potplata za cipele 717 oka, raznih čavala 25 bačava, te izvjesna količina neobrađenog bakra i raznog kristala. U istom razdoblju stigla su iz Trsta četiri austrijska, dva mletačka i pet dubrovačkih brodova. U tom trećem tromjesečju navedene godine upućeno je u Trst 3030 snopova ovnujske kože, 11 bala kožnih pojaseva, 13 omota pokrivača od krene, 19 bala janjeće kože i 100 bačava ulja, dok su u Trst krenula 4 austrijska, jedan mletački i dva dubrovačka broda. U posljednjem, četvrtom razdoblju iste 1789. g. uvezeno je iz Trsta u Dubrovnik: riže 19.900 oka, kave 510 oka, raznog drva, finog kanapa, šest omota platna te staklo iz Češke. U to su vrijeme stigla iz Trsta tri austrijska, dva mletačka i tri dubrovačka broda. Iz Dubrovnika u Trst je u tom razdoblju upućeno: 122 bale ovčje kože, 73 bačve ulja, 380 snopova ovčje kože te izvjesna količina sapuna, dok su u isto vrijeme krenuli u Trst jedan dubrovački, tri austrijska, dva mletačka i jedan napuljski brod⁴⁹.

Iz raznih pisama koja su tijekom XVIII. stoljeća upućivali dubrovački konzularni predstavnici iz Trsta u Dubrovnik, te iz nekih pisama koje su dubrovačka vlada i drugi državni organi slali u Trst, možemo prikupiti neke skromne podatke o kretanju razne vrste roba iz Trsta za Dubrovnik, i u ob-

⁴⁹ Z. Šundrica, *Promet trgovačke robe i brodova potkraj XVIII. st. na području Dubrovačke Republike*, Arhivski vijesnik, XI—XII, Beograd 1968/69, str. 59; G. Novak, *Trgovina i pomorstvo Dalmacije u drugoj polovini XVIII. st.*, Starine JAZU, knj. 53, Zagreb 1966. g.; J. Luetić, *Veze Dubrovnika sa Hrvatskim primorjem i Istrom u XVIII. st.*, Jadranski zbornik II, Rijeka 1957. g., str. 527—530. (S Dubrovnikom često trguje Lovranac J. Priskiće koji je bio razgranao svoje pomorsko-trgovačko poslovanje od Albanije do Ljubljane preko Trsta i Dubrovnika.); isti, *Istarski pomorac Jakov Priskiće, istaknuti naš pomorski privrednik sredinom XVIII. st.*, čas. pomorstvo, br. 2/1960. g., str. 80. (Taj je trgovac i pomorac živio i djelovao više od 30 godina u Dubrovniku — od 1730. do 1761. g. Izvezio je iz Dubrovnika za Trst: vunu, kože, duhan i ostale proizvode iz unutrašnjosti Balkana, dok je uvezio iz Trsta u Dubrovnik: željezo i različitu željeznu robu, drvenu građu i neke finalne drvene proizvode.); J. Radonić, sp. dj., knj. V, str. 331. (1766. g. — Izvještaj Le Maira, francuskog konzula u Koronu, a ranije u Dubrovniku, u kojem između ostalog iznosi da su najvažniji izvozni artikli: vuna, vino, vosak i koža.)

ratnom smjeru. Godine 1747. dubrovačka vlada preporučuje konzulu Grassiju kapetane Gagliardellija i Barbarića, koje šalje s dva broda u Trst da nabave potreban bakar za kovnicu novca u Dubrovniku. Dubrovačka je vlada nabavljala preko Trsta i puške za potrebe vojske i odbrane svojega državnog teritorija, pa je u tu svrhu uputila, sredinom 1783. g., u Trst kapetana A. Krilanovića. Taj je dubrovački kapetan naručio 300 pušaka jednake veličine s potrebnom municijom i odgovarajućim bajonetama kod fabrike »Ferlok« u Ljubljani, po cijeni od 600 cekina ili 1.200 austrijskih talira, te je zapakovane u posebnim sanducima optremio u Dubrovnik jednim dubrovačkim brodom. Prozorsko staklo je također nabavljano preko Trsta iz Češke, pa Senat piše konzulu G. Beluscu, sredinom 1778. g., da nabavi 100 stakala određene veličine i debljine u vrijednosti od 24 austrijska talira, te da pošalje u Dubrovnik brodom kapetana Jelića. Dubrovačka je vlada često naručivala u Trstu crvenog pečatnog voska za potrebe svoje kancelarije, pa se o toj nabavi i isporuci za Dubrovnik brinuo tamošnji dubrovački konzul. Dubrovačka je vlada često nabavljala, preko svojega konzula u Trstu ili posebno upućene osobe iz Dubrovnika raznu robu koja je bila potrebna dubrovačkim državnim organima. Tako je sredinom 1749. g. zamolila svoga konzula A. Grassija u Trstu da pomogne Dubrovčanima, kapetanu G. Kleckoviću i trgovcu P. Glumcu, koji sa izvjesnom količinom novca dolaze u Trst da tamo nabave potrebnu robu za Dubrovnik. Ako bi se takva vrsta robe mogla naći samo u Beču, to ne bi od vratilo vladu u Dubrovniku da je naruči preko svoga tamošnjeg diplomatskog predstavnika koji bi nabavljenu robu poslao preko Trsta u Dubrovnik⁵⁰. Od sredine XVIII. stoljeća Dubrovčani su nabavljali šećer u Trstu, pošto se u tom gradu osnovalo udruženje za preradu i rafineriju šećera. Brodovima tog udruženja, kao i drugim stranim brodovima, šećer je dovažan iz Portugala i Španjolske u Trst, a poslije rafiniran i optreman u razne luke, pa tako i za Dubrovnik⁵¹. U Dubrovnik je šećer iz Trsta prevožen pretežno brodovima pod dubrovačkom zastavom.

Vino je bilo jedan od značajnih artikala koji se izvezio iz Dubrovnika u Trst. Dubrovačko je vino zbog svoje dobre kvalitete postizalo visoku cijenu

⁵⁰ Lett. di Ponente, sv. 61, str. 68 (Pismo od 19. II. 1747. g. o nabavi bakra za dubrovačku kovnicu.); Prepiska, XVIII. st., br. 74. 3113, str. 13, 129 (8. III. 1795. g. — Konzul F. Pernsteiner javlja u Dubrovnik cijenu bakra i željeza u Trstu.); isto, XVIII. st., br. 157.3196, str. 54—65 (»Lettere di A. Crilanovich da Trieste dal 1783—1784.«); Lett. di Ponente, sv. 116, str. 28, 78, 102. (Pismo upućeno 1783. g. u vezi s nabavom pušaka u Trstu.); isto, sv. 108, str. 25, 72 (God. 1778. nabavlja Senat prozorska stakla dužine 19, a širine 15 mletačkih unca preko svoga konzula u Trstu.); isto, sv. 74, str. 48 (27. III. 1761. g. — Nabava pečatnog voska, koji je trebao da bude u manjim omotnicama i dobre kvalitete.); isto, sv. 76, str. 62 (2. VI. 1762. g. — nabava dvije funte pečatnog voska); isto, sv. 129, str. 120 (13. XII. 1793. g. — Vlada naručuje preko konzula Pernsteinera dvije libre pečatnog voska.); isto, sv. 62, str. 47 (28. VII. 1749. g. — nabava razne robe u Trstu); isto, sv. 127, str. 8 (13. I. 1792. g. — nabave razne robe iz Beča, preko Trsta, za Dubrovnik).

⁵¹ Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 22 (22. XII. 1751. g. — O društvu za rafiniranje šećera i preradu voska pod naslovom »Compagnia di Fiaminghi« osnovanom u Trstu, koje se bavilo i nabavom šećera.); Div. de foris, sv. 239, str. 182 (22. V. 1807. g. — L. Pezzer poslao je iz Trsta u Dubrovnik za račun V. Haggie 50 vreća bijelog šećera iz Havane, ali da Haggia nabavi za prodani šećer zečje kože i pošalje u Ankonu Petru A. Gjuroviću.); Lett. di Ponente, sv. 56, str. 230. (Iz pisma upućenog 24. IX. 1740. g. dubrovačkom kapetanu G. Paoli u Trst možemo utvrditi da se veoma rijetko dovozila iz te luke sol u Dubrovnik, jer su se dubrovačke potrebe za tim artiklom pokrivala iz drugih izvora.)

na tržištu u Trstu, pa su iz tog razloga neki trgovci nastojali da pod firmom dubrovačkog vina prodaju i druga vina koja nisu potjecala iz Dubrovnika. Iz tog je razloga dubrovačka vlada zavela kontrolu prodaje dubrovačkog vina u Trstu, i to time što je odredila sredinom 1760. g. da tamošnji dubrovački konzul mora utvrditi da je vino dovezeno u Trst porijeklom iz Dubrovnika i koliko je bačava vina stiglo za prodaju, te o tome izdati odgovarajuću potvrdu ovjerenu potpisom i pečatom konzulata. Radi bolje kontrole i vlasti u Trstu su tražile od dubrovačkih trgovaca koji su dovozili vino iz Dubrovnika da donesu potvrdu tamošnjeg austrijskog konzula da je vino proizvedeno na području Dubrovačke Republike, te koliki se broj bačava dovozi. Tek na temelju te potvrde austrijskog konzula iz Dubrovnika, te uvjerenja izdanog od dubrovačkog konzulata u Trstu, moglo se prodavati vino proizvedeno na dubrovačkom području. Zbog takve stroge kontrole uvoza dubrovačkog vina, ono je bilo veoma cijenjeno u tršćanskoj luci. Interesantno je spomenuti da je samo u dva mjeseca 1768. g., poslije berbe grožđa, izvezeno iz Dubrovnika u Trst preko 5.000 bačava kvalitetnog dubrovačkog vina. To su vino prevozili dubrovački brodovi, a svaki je brod krcao otprilike 200 do 300 bačava vina⁵². Većina dubrovačkih i stranih brodova koji su prenosili robu iz Dubrovnika u Trst i natrag bili su osigurani od strane raznih osiguranika u Dubrovniku. U potvrdi o osiguranju bila je naznačena pripadnost broda, ime kapetana, vrijednost koja se osigurava, za koje rizike, te pravac plovidbe broda. Visina osiguranja naplaćivala se u postotku od vrijednosti robe koju brod prevozi⁵³. Osim vina izvezio se iz Dubrovnika u Trst još i duhan, zatim smokve s Koločepa i rakija s otoka Lastova.

Opskrba žitom bila je oduvijek za mediteranske gradove jedan od najvažnijih problema. Budući da ga nisu mogli nabaviti u dovoljnoj količini, ti su gradovi kao i Dubrovnik, bili upućeni na uvoz žita morskim putem. Velike količine žita kupovao je Dubrovnik u južnoj Italiji, a od tridesetih godina XVIII. stoljeća i u Austriji, uvozeći ga preko tršćanske luke. Postojale su neobično velike razlike u izvozu žitarica (pšenica, raž, ječam, zob) po godinama, čemu je bio uzrok uglavnom urod žitarica u pojedinim zemljama, a s tim u vezi i pokriće domaćih troškova. Iz Austrije su preko Trsta žitarice najviše izvožene u Napulj, Livorno, Genovu i Dubrovnik, u kojem su izvozu u velikom broju sudjelovali i dubrovački brodovi. Izvoz žita iz Austrije bio je vezan uz posebnu dozvolu vlasti iz Beča, i to za svaku godinu posebno, u određenoj količini. Molbu za izvoz određene količine žitarica podnosila je

⁵² Lett. di Ponente, sv. 65, str. 138 (Vlada iz Dubrovnika preporučuje 8. III. 1756. g. dubrovačkom konzulu Grassiju, J. Jaspricu koji stiže u Trst s teretom vina iz Dubrovnika.); isto, sv. 73, str. 85 (27. X. 1760. g. — Vlada poduzima mjere u vezi kontrolom izvoza vina u Trst.); isto, sv. 72, str. 36 (24. II. 1760. g. — O potrebi kontrole izvoza vina iz Dubrovnika u Trst.); Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 28, 32, 36 (29. XI. 1760. g. — Uvedeno je obavezno izdavanje potvrde austrijskom konzulu u Dubrovniku za izvoz dubrovačkog vina u Trst.); Arboracci, 56—3/9. (Godine 1768. — Izvoz vina iz Dubrovnika za Trst »nato e fatto in questo Stato.« — Preko 5.000 bačava vina prevezlo je 19 dubrovačkih brodova od početka listopada do kraja studenog te godine iz Dubrovnika za Trst.);

⁵³ Div. de foris, sv. 218, str. 163. (3. VII. 1795. g. — Upisano je osiguranje broda pod zastavom Venecije kap. Adama Marovića u vrijednosti od 3.000 dukata za sve rizike vatre, mora i gusara, a ne protiv drugih nezgoda: havarije, kontrabanda, prijenosa zabranjene robe zaraćenim stranama. Za osiguranje se platilo 2% od vrijednosti osigurane robe. Brod je prenosio raznu robu s Lastova u Trst i obratno, a osiguranje je izvršio N. Sangaletti iz Dubrovnika.)

dubrovačka vlada austrijskoj vladi preko svojega diplomatskog predstavnika u Beču. Dubrovačka vlada nije sve potrebe za žitaricama mogla pokriti uvozom iz Austrije preko Trsta, već je u pomanjkanju tog nužnog prehrambenog artikla morala potražiti i druge izvore. Na temelju izdane potvrde iz Beča o dozvoli izvoza određene količine žitarica za potrebe Dubrovačke Republike, dubrovački je konzularni predstavnik u Trstu imao pravo da nabavi, kupi i pošalje žito u Dubrovnik. Bila je zabranjena i strogo kažnjavana preprodaja austrijskog žita bilo kojoj stranoj zemlji koja nije dobila dozvolu za uvoz žita iz Austrije, a pogotovu je bilo zabranjeno za vrijeme rata krijumčarenje austrijskog žita neprijateljima Austrije, što je bilo za neke strane brodove veoma unosan, ali i rizičan posao. Baš zbog neutralnog položaja dubrovačkih brodova u sukobu na Mediteranu, te izbjegavanjem bilo kakva krijumčarenja, strani su se trgovci veoma rado koristili brodovima pod zastavom Dubrovačke Republike za prijevoz austrijskog žita do raznih luka Jadrana i Mediterana⁵⁴. Početkom XIX. stoljeća austrijskom žitu koje se izvozi preko Trsta čini veliku konkurenciju žito koje se iz Crnog mora prevozi u mediteranske luke. U toj trgovini angažirani su i mnogi dubrovački brodovi i trgovci, a razlog su tome ne samo povoljni uvjeti za nabavu žita preko crnomorskih luka već i ograničenje koje je vlada u Beču zavela na izvoz žita iz svoje zemlje preko Trsta⁵⁵. Time je donekle smanjen dolazak dubrovačkih brodova u tršćansku luku, naročito onih koji su se bavili prijevozom žita, ali nije smanjena trgovina, promet i prijevoz drugih artikala koje su dubrovački brodovi dovozili i odvozili ne samo u Dubrovnik već i u mnogobrojne druge mediteranske luke.

Od sredine XVIII. stoljeća uvelike se razvila i razgranala pomorsko-trgovinska djelatnost tršćanske luke, te brodovi pod dubrovačkom zastavom pre-

⁵⁴ Lett. di Ponente, sv. 107, str. 93 (Pismo upućeno 27. IX. 1777. g. S. Ayali u Beč da traži od Bečkog dvora dozvolu za izvoz 800 stara žita iz Trsta za potrebe Dubrovnika.); isto, sv. 128, str. 47, 74. (2. VI. 1793. g. — Dozvola za izvoz žita iz Austrije preko Trsta. Zbog slabe žetve na Levantu dubrovačka vlada traži od svog predstavnika Ayale u Beču, pismom od 14. VIII. 1793. g., izvoz 15.000 stara žita za podmirenje dubrovačkih potreba.); isto, sv. 129, str. 107 (Dubrovačka vlada nalaže 1. X. 1794. g. konzulu Pernsteineru da prema dozvoli bečke vlade izveze preko Trsta 5.000 stara žita u Dubrovnik.); isto, sv. 135, str. 87, (Pismo upućeno 3. VI. 1800. g. S. Ayali u Beč da isposluje kod vlade u Beču dozvolu izvoza 4.000 stara žita za Dubrovnik zbog slabog uroda žitarica na Levantu.); Prepiska, XVIII. st., br. 74.3113, str. 124, 127 (Konzul Pernsteiner javlja u Dubrovnik 13. IV. 1795. g. da su dubrovački brodovi traženiji u Trstu kudikamo više nego brodovi drugih zemalja.); I. Erceg, *Trst i bivše habsburške zemlje u međunarodnom prometu*, Gradnja za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 15, JAZU, Zagreb 1970. g., str. 61; V. Ivančević, *Ivan Ivelja Ohmučević, dubrovački kapetan, izaslanik i konzul u XVIII. stoljeću*, Mogućnosti, br. 7, Split 1972. g., str. 805 (O krijumčarenju austrijskog žita 1793. g. preko Trsta).

⁵⁵ Prepiska, XIX. st., br. 14.596/1, str. 117, 121 (Konzul F. Pernsteiner iz Trsta javlja vladi u Dubrovnik 19. VIII 1802. g. o konkurenciji žitarica iz Crnog mora, onim iz Austrije, na području Mediterana.); Isprave i akti, XIX. st., br. 22.620, str. 3 (P. Radmilli javlja u Dubrovnik 25. III. 1803. g. da je vlada u Beču ograničila izvoz žita iz Austrije, te da se zato Dubrovčani orijentiraju na izvoz iz Crnog mora.); V. Ivančević, *Pomorsko-trgovinske veze starog Dubrovnika s rusko-cрномorskim lukama*, Pomorski zbornik, knj. 5, Zadar 1967. g., str. 524, (Jedan od jačih trgovaca u Dubrovniku bio je B. Trajani, koji je sklopio najveći broj ugovora za prijevoz žita za razne mediteranske luke. Osim znatnih iznosa gotova novca Trajani je raspolagao i velikim kreditima u raznim lukama, kao u Genovi, Livornu i Trstu, te se početkom XIX. stoljeća počeo baviti izvozom žita s obala Crnog mora, pretežno iz Taganroga.)

uzimaju značajan dio pomorskog prijevoza između Trsta i mnogih mediteranskih luka. Vrsta i količina robe u prometu u tršćanskoj luci bila je različita, a ovisila je kako o proizvodnji pojedinih artikala tako i o njihovoj ponudi i potražnji. Među glavnom uvoznom robom u tršćanskoj luci bili su prehrambeni artikli; šećer (radi prerade u rafineriji), riža, sočivo, (bob, grah, leća), repa, luk, masline, voće (bademi, datulje, limuni, orasi, rogači, smokve), kava, kakao, mirodije (začini), vino, rakija, ocat, ulje, stoka i stočni proizvodi (meso, koža, sir, maslac), med i vosak, riba kao i sol u manjoj količini, jer se Trst opskrbljivao iz vlastitih solana. Od ostale robe uvozili su se još: duhan, konoplja, kudeljia i lan. Među izvoznim artiklima tršćanske luke bili su: žitarice i žitni proizvodi, zatim drvena građa i pokućstvo, porculan, majolika, minerali i biljni proizvodi (katran, sumpor, amonijak, smola, lužina, indigo, terpentin, sapun), boje, svijeće, staklena roba, tanjuri, papir, knjige, tekstil i tekstilni artikli (pamuk, svila, platno, sukno, pokrivači); posebno su značajni izvozni predmeti: oružje, prah i kovine. Stoljećima je bio u tršćanskoj luci živ promet željeznim artiklima kao i plemenitim kovinama (kositar, olovo i sl.). Mediteranske luke s kojima je Trst održavao pomorsko-trgovačke veze, domaćim i stranim brodovima, a među njima i dubrovačkim, bile su uglavnom na Jadranu: Ankona, Bari, Barletta, Brindisi, Sinigaglia i Dubrovnik, zatim Messina, Napulj, Livorno, Genova, Marseille, Barcelona, otok Malta, te luke sjeverne Afrike (Tunis, Tripolis i Alžir) na Ponentu, dok je na Levantu pretežno održavao veze sa lukama: Krf, Valona, Smirna, Patras, Candia, Carigrad i Aleksandrija⁵⁶. Na temelju pronađenih arhivskih dokumenata prikazat ću pojedine pravce plovidbe i vrstu robe koju su tim pravcima prevozili dubrovački brodovi u pomorsko-trgovačkom poslovanju između Trsta i mediteranskih luka Ponenta i Levanta.

Dubrovački kapetan F. Glavović stigao je početkom 1752. g. iz Modona u Trst, te pošto je našao teret za prijevoz u Napulj, posredništvom tamošnjeg trgovca Miha A. Zoisa, krenuo je svojim brodom u tom smjeru. Nesreća dubrovačkog kapetana G. Bagoje, čiji je brod početkom 1782. g. oštećen na putu iz Trsta u Genovu prevozeći pšenicu, grah, željezo i drugu robu, vlasništvo raznih trgovaca iz Trsta, također je zabilježena u dubrovačkim arhivskim knjigama. Interesantna je izjava dubrovačkog kapetana B. Gleđa koji je poslije 20 dana plovidbe po nevremenu i s oštećenim brodom, noseći raznu robu iz Marseillea za Dubrovnik, Ankonu i Trst, uplovio 14. IV. 1780. g. u dubrovačku luku. Slična je izjava dubrovačkog kapetana A. Galjufa dana sredinom 1781. g. o oštećenju njegovog broda, natovarenog raznom robom na putu iz Marseillea u Trst. Dubrovački kapetan N. Paskurić sigurno je bio mnogo zadužen kad je godine 1793. u Livornu podigao pomorski zajam za potrebe broda (plaća posade, hrana i ostalo), koji se zajam obvezao platiti čim stigne u Trst sa svojim brodom »Madona del Rosario«. Godine 1799. dubrovački kapetan Galjuf na putu iz Trsta u Livorno zaustavio se u Dubrovniku pošto je doznao da su Livorno u međuvremenu zauzeli Francuzi, pa nije znao ima li proslijediti plovidbu ili se vratiti u Trst⁵⁷. Krajem XVIII. i

⁵⁶ I. Erceg, *Pomorsko-trgovačke veze jadranskih i mediteranskih luka s Trstom 1771. g.*, Starine JAZU, knj. 56, Zagreb 1975. g., str. 109—231; I. Šišević, *Prijevoz stranog tereta dubrovačkim brodovima u Ankonu 1766. g.*, Pomorski zbornik, br. 15, Rijeka 1977. g., str. 591—606.

⁵⁷ Prepiska, XVIII, st., br. 74. 3113. str. 24 (Dubrovački konzul F. Grassi javlja 13. II, 1752. g. da je stigao u Trst brod kapetana F. Glavovića na putu za Napulj.);

početkom XIX. stoljeća dubrovački su brodovi plovili daleko na Zapad, pa je zanimljivo zabilježiti da je jedan dubrovački brod 1796. g. otplovio iz Trsta u Filadelfiju i opet se vratio s raznom robom u Trst. Dubrovački su brodovi često zalazili u razne luke sjeverne Afrike, naročito od sredine XVIII. stoljeća, otkad su se tamo nalazili njihovi konzularni predstavnici, nazvani »administratori konzulata«. Tako nalazimo među arhivskim dokumentima da je dubrovački kapetan G. Barišić svojim brodom prenio, krajem ožujka 1789. g., teret brašna iz Tunisa u Trst. Dubrovčani su iz luka sjeverne Afrike često prevozili ulje i datule u Trst. Dubrovački kapetan Splivalo stigao je sredinom 1801. g. s takvim teretom iz Tripolisa u Trst, dok je kapetan L. Passabonda krenuo početkom 1804. g. za luku Sfax, kako bi tamo preuzeo određeni teret za Trst⁵⁸. Dubrovački su brodovi prevozili i raznu robu iz Trsta na sajam u Senegagliju, koji se održavao svake godine. Među tom robom, koja je dolazila preko Trsta, nalazimo muzičke instrumente i satove iz Švicarske, kristal iz Češke, knjige i staklo iz Venecije, igračke iz Nürnberga, konjsku opremu iz Austrije, te nakit iz Njemačke⁵⁹.

Brod dubrovačkog kapetana M. Androvića donio je 1759. g. u Trst iz Amsterdama, s ostalom robom i 4 funte pečatnog voska najbolje kvalitete za potrebe dubrovačkih državnih organa. Taj je isti kapetan preuzeo 1761. g. u trgovačkoj kući dubrovačkog konzula u Trstu, koja je nosila naziv »Belusco—Rossetti«, 61 sanduk noževa radi prijevoza u Genovu, za račun tamošnjeg trgovca B. Gervasona. Dubrovački konzul G. Belusco iz Trsta javlja u Dubrovnik 1784. g. da je stigao iz Cadixa, brodom dubrovačkog kapetana N. Taglieranija, jedan sanduk kinina za potrebe bolnice »Domus Christi« u Du-

Pomorstvo, sv. 4/8, str. 209 (izjava kapetana G. Bagoje od 21. I 1782. g. o oštećenju broda); isto, sv. 4/8, str. 158 (Dubrovački kapetan Gledj plovio je od 25. III. do 15. IV. 1780. g. od Marseillea do Dubrovnika s oštećenim brodom.); isto, sv. 4/8, str. 191 (izjava kapetana Galjufa od 23. VI, 1781. g.); Div. de foris, ser. 34, sv. 217, str. 91, 102 (Pomorski zajam ugovoren u Livornu 23. IV, 1793. g. od strane dubrovačkog kapetana N. Paskurića za putovanje u Trst.); V. Ivančević, *Luka Livorno i dubrovački brodovi (1760—1808)*, Građa za pom. povijest Dubrovnika, knj. 4, Dubrovnik 1968. g. (God. 1782. stigla su tri dubrovačka broda iz Trsta u Livorno. U vremenu od 1786. do 1800. g. prijavljeno je u Dubrovniku osam pomorskih nezgoda brodova koji su plovili iz Trsta u Livorno.); I. Mitić, *Uloga Livorna u konzularnoj službi Dubrovačke Republike*, Pomorski zbornik br. 3, Zadar 1965. g., str. 733—749.

⁵⁸ Div. de foris, sv. 219, str. 220 (Putovanje dubrovačkog broda 1796. g. iz Trsta za Filadelfiju.); Lett. di Ponente, sv. 123, str. 53 (Spor koji je nastao 1789. g. između dubrovačkog kapetana Barčića i zakupca Bradičića u vezi s brašnom prevezenim iz Tunisa u Trst); Prepiska, XVIII, st., br. 74. 3113, str. 114 (Dubrovački administrator konzulata Nyssen javlja vladi u Dubrovnik o pojačanoj trgovini dubrovačkih brodova između Trsta i Tunisa, — pismom od 13. II, 1793. g.); isto, XIX, st., br. 14.596/1, str. 74 (24. VI, 1801. g. — Kapetan Splivalo dolazi svojim brodom iz Tripolisa u Trst.); isto, XIX, st., br. 14.596/1, str. 177 (10. I. 1804. g. kapetan Possabonda odlazi za Sfax.); V. Vinaver, *Dubrovnik i Turska u XVIII. veku...* sp. dj., str. 107—108.

⁵⁹ S. Anselmi, *Trieste e altre piazze mercantili nella fiera di Sinigaglia ai primi dell'ottocento (1802—1815)*, Quaderni storici 13, Ancona 1970. g., str. 188—233; V. Ivančević, *Dubrovčani na sajmu u Senegaliji u XVIII st.*, Rad JAZU, knj. 356, Zagreb 1969. g.; isti, *Il naufragio nelle acque di Ragusa di una pollacca toscana nel 1758 e la sentenza dei Consoli di Mare di Pisa*, Rassegna periodica di informazioni del Comune di Pisa, No. 10, Anno II, Pisa 1966. (Brod koji je pripadao Toskani potopio se 25. X, 1758. g. u dubrovačkim vodama. Brod je krenuo iz Trsta za Messinu, Maltu, Napulj i Genovu natovaren: bakrom, željezom, platnom, češkim kristalom i drugom robom.)

brovniku, te da taj sanduk šalje prvim brodom u Dubrovnik. Često su dubrovački brodovi plovili između Trsta i Livorna, i obratno, pa tako nalazimo da je dubrovački kapetan V. Lučić svojim brodom prenio, u listopadu 1798. g., duhan i raznu drugu robu iz Trsta u Livorno i Genovu, dok je dubrovački kapetan Galjuf prenio u travnju iste godine iz Livorna u Trst neke lijekove (likviriciju i droge) te drugu robu za račun tamošnjih trgovaca. Među arhivskim dokumentima nalazimo i podatak da je dubrovački kapetan A. Galjuf preuzeo u Trstu sredinom 1799. g. 160 bala užadi za prijevoz u Livorno, da se sa svojim brodom zaustavio u Dubrovniku, ne želeći da proslijedi put u Livorno, jer je doznao da su tu luku zauzeli Francuzi, pa se bojao za sudbinu broda. Kapetan Galjuf je tom prilikom zatražio od vlasti u Dubrovniku da mu dozvole prekratiti užad na drugi brod, time da ne plati nikakvu dadžbinu dubrovačkoj carinarnici, što mu je i udovoljeno odlukom Senata⁶⁰. Pred Pomorskim konzulatom u Dubrovniku često su davali dubrovački kapetani izjavu o štetama i nezgodama koje je pretrpio njihov brod prevozeći teret između raznih mediteranskih luka. Tako nalazimo da su dubrovački kapetani G. Giovanni, G. de Franco, P. Pavlović, V. Radović i S. Kovačević, prevozeći žito i drugu robu 1794. i 1796. g. iz Trsta u Livorno i Genovu, pretrpjeli oštećenje svojih brodova na tim putovanjima. I unatoč konkurenciji žita, koje je početkom XIX. stoljeća dolazilo iz ranih crnomorskih luka u Mediteran, dubrovački i drugi strani brodovi još su i nadalje bili uposleni u prijevozu žita iz Trsta prema raznim lukama Ponenta. Dubrovački kapetan S. Milošević prenosi svojim brodom početkom ožujka 1805. g. žito, pšenicu i grah iz Trsta u Livorno, a dubrovački kapetani M. Lalić, S. Messi i S. Kriletić prevoze u svibnju iste godine žito iz Trsta u Barcelonu⁶¹.

Trst je kao posrednik zauzimao prvo i posebno mjesto u trgovačkom prometu između Austrije i Turske. Austrijski su trgovci jeftino kupovali sirovine u Turskoj, koje su obično prerađivali i zatim prodavali po Levantu i drugim mediteranskim lukama. Struktura prometa između Austrije i Turske bila je u velikoj mjeri odraz njihovih privrednih mogućnosti i potreba. Trgovački promet koji se odvijao preko Trsta uvlačio je u svjetsko tržište ne samo Austriju već i Tursku, a od te trgovine imale su koristi ne samo obje države već i prijevoznici robe, među koje spadaju dobrim dijelom i Dubrovčani.

⁶⁰ Prepiska, XVIII, st., br. 74. 3113, str. 30/31, 37 (Konzul javlja iz Trsta 2. V, 1759. g. da je kapetan M. Andrović donio pečatni vosak iz Amsterdama. Taj je konzul pismom od 25. IV. 1761. g. javio u Dubrovnik da je isti kapetan preuzeo za prijenos u Genovu 61 sanduk noževa.); Lett. di Ponente, sv. 117, str. 38 (Pismo konzulu Beluscu u Trst u vezi s kininom koji je potreban dubrovačkoj bolnici. Pismo je od 22. III, 1784. g.); Pomorstvo, ser. 56, sv. 4/10, str. 277 (24. IV, 1798. g. — Kapetan Galjuf prenosi teret na liniji Livorno—Trst.); isti, ser. 56, sv. 4/11, str. 14, (17. X. 1798. g. — Kapetan V. Lučić prenosi duhan iz Trsta u Livorno i Genovu); Cons. rog., sv. 206, str. 72 (17. VIII. 1799. g. — Odluka Senata kojom dozvoljava kapetanu Galjufu prekrcaj užadi na drugi brod bez plaćanja carinske dažbine); Div. de foris, sv. 224, str. 102 (Trgovac iz Trsta S. Marpurgo traži od dubrovačkog kapetana Galjufa naknadu štete za neprenesenu užad iz Trsta u Livorno.)

⁶¹ Pomorstvo, sv. 4/10, str. 31, 34, 40, 163 (Izjave dubrovačkih kapetana date 1794. g. o pretrpljenim štetama na putu iz Trsta u Genovu, i to kapetana A. Giovannina, data 26. III; zatim kapetana G. de Franka, dana 28. IV; kapetana P. Pavlovića, dana 4. VII; kapetana V. Radovića dana 28. XII; te izjava dana 6. I, 1796. g. od strane kapetana S. Kovačevića.); Isprave i akti, XIX, st., br. 592/77, str. 77 (Kapetan S. Miličević kreće 29. III, 1805. g. teretom žita iz Trsta u Livorno, a kapetani A. Lalić, T. Messi i B. Kriletić kreću 28. V. iste godine sa žitom za Barcelonu.)

Austrija je u Tursku izvozila pretežno obrađeno željezo, puške, remenarsku robu, staklo, sukno, ogledala, čavle, žicu, čelik, smole, bakrenu i drvenu robu, pocinčani lim i posuđe, dok je uvozila sirovine i razne poljoprivredne proizvode. Dubrovački su brodovi iz Trsta, ploveći put Levanta, najčešće dovozili raznu robu u Solun, Smirnu, Carigrad i Aleksandriju, vraćajući se natovareni drugom robom za Trst ili druge mediteranske luke. Tako na primjer konzul A. Grassi javlja sredinom 1752. g. vladi u Dubrovnik da je iz Soluna stigao u Trst dubrovački kapetan G. Bellatin, te da je iskrcao teret s broda u tršćanskim lazaretima⁶². Prema izvještaju konzula iz Trsta u prvih osam mjeseci 1766. g. stigli su iz Smirne u Trst dubrovački kapetani; D. Dešković, P. Lagorezzi, A. Plati i B. Šunjić sa svojim brodovima prevozeći raznu robu za tu luku. Dubrovački kapetan Š. Bošković dao je, početkom 1779. g., pred Pomorskim konzulatom u Dubrovniku izjavu o šteti koju je njegov brod pretrpio od jakog vjetera i nasukavanja, zbog čega se morao skloniti u blizini dubrovačkog otoka Koločepa, na putu iz Smirne u Trst. Isto je tako dubrovački kapetan M. Tasović, koji je sa svojim brodom, natovarenim raznom robom krenuo 23. XI. 1780. g. iz Smirne u Trst i stigao oštećen pred Dubrovnik poslije povidbe od 29 dana, dao izjavu pred Pomorskim konzulatom u Dubrovniku o pretrpljenoj šteti. Prema pismu dubrovačkog konzula iz Trsta od 17. srpnja 1799. g., koje je uputio vladi u Dubrovniku, gusari s obala sjeverne Afrike zarobili su dva dubrovačka broda, i to kapetana P. Pilkovića i M. Skurića, koji su plovili iz Smirne u Trst. Među raznim obavijestima dubrovačkog konzula iz Trsta nalazimo i podatak da je dubrovački kapetan N. Radić, sredinom travnja 1805. g., prevezio raznu robu svojim brodom iz Trsta u Smirnu. Arhivski nam dokumenti također pružaju podatak da je dubrovački kapetan Taglierani, krajem travnja 1758. g., plovio svojim brodom, prevozeći raznu robu, između Trsta i Carigrada, a da je dubrovački kapetan F. Bruni, početkom rujna 1781. g., stigao pred dubrovačke lazarete iz Aleksandrije na putu u Trst⁶³.

⁶² Prepiska, XVIII, st., br. 74. 3113, str. 26 (Konzul A. Grassi javlja 17. VI. 1752. g. da je stigao iz Soluna kapetan G. Bellatin.); isto, str. 84 (Dubrovački konzul javlja iz Trsta 4. X. 1783. g. da se na svu robu uvezenu iz Turske plaća 5% dadžbina, tako da vlasnik robu mora pratiti kako ne bi došlo do zloupotrebe, a sve u smislu ugovora o miru sklopljenom u Beogradu 18. IX. 1739. g.); isto, str. 73 (Dubrovački konzul iz Trsta zahvaljuje dubrovačkoj vladi 12. VIII. 1778. g. na uputama koje mu je dala radi sklapanja ugovora o prijevozu tereta dubrovačkim brodovima za Tursku i zemlje sjeverne Afrike.); I. Erceg, *Trgovina između Habsburške monarhije i Turske preko sjevernojadranskih luka u drugoj polovini XVIII i prvoj polovini XIX stoljeća*, Jadranski zbornik, Rijeka—Pula 1972. g.; N. G. Svoronos, *Le commerce de Salonique au XVIII siècle*, Paris 1956. g.

⁶³ Prepiska, XVIII, st., br. 74. 3113, str. 253 (Konzul javlja iz Trsta 17. VII. 1797. g. da su gusari zarobili dva dubrovačka broda na putu iz Smirne u Trst.); *Isprave i akti*, XIX, st., br. 592, str. 77 (10. IV. 1805. g. — Kapetan Radić prenosi raznu robu iz Trsta za Smirnu.); *Pomorstvo*, sv. 4/8, str. 142, 168 (Izjava kapetana Š. Boškovića o pomorskoj nezgodi na njegovom brodu data 30. I. 1779. g., kao i slične izjave kapetana Tasovića od 24. XII. 1780. g., o oštećenju njegovih brodova na putu iz Smirne u Trst.); isto, sv. 7/1 (Put kapetana Taglieranija od Trsta do Carigrada. Podatak upisan 24. IV. 1758. g.); isto, sv. 7/2, str. 8 (Upisan podatak 6. IX. 1781. g. da je stigao pred dubrovačke lazarete brod kapetana F. Brunija iz Aleksandrije na putu u Trst.); I. Šišević, *Prijevoz stranog tereta dubrovačkim brodovima u Ankonu*, Pomorski zbornik, br. 15, Rijeka 1977. g., str. 591—606. (Spominje dubrovačke kapetane koji su 1766. g. iz Smirne plovili u Trst prevozeći pamuk, spužve, vosak, vunu i kavu.)

Za francuske okupacije Dubrovnika (1806. g.) prekinut je trgovački promet koji su obavljali Dubrovčani svojim brodovima između Trsta i raznih luka po Mediteranu, a zadržani je samo promet manjim brodovima koji su uz obalu plovili do tršćanske luke prevozeći domaći teret i po kojeg putnika. Zbog engleske prevlasti na moru, Francuzi ulaskom u Dubrovnik nisu mogli imati nikakve koristi od dubrovačkih brodova koji su se sklonili po raznim mediteranskim lukama. Iste godine kad je francuska vojska ušla u Dubrovnik, Napoleon je proglasio kontinentalnu blokadu da naškodi engleskoj trgovini. Za trajanja blokade Trst je doživio tešku ekonomsku depresiju i pretrpio znatne materijalne štete, a Francuzi su (1808. g.) ukinuli Dubrovačku Republiku, pa je time definitivno prekinuta svaka pomorsko-trgovačka veza brodova pod zastavom Dubrovačke Republike s tršćanskom lukom.

Zaključak

Iz navedenog možemo zaključiti da su veze ostvarene između Dubrovačke Republike i Trsta tokom XVIII. i početkom XIX. stoljeća bile za obje od značajne koristi. Uzdizanje tršćanske luke i slabljenje Venecije pogodovalo je Dubrovačkoj Republici u političkom i u ekonomskom smislu. U političkom, jer se Dubrovnik postupno oslobodio mletačke opasnosti koja je prijetila njegovoj samostalnosti, te pritiska Venecije koja se smatrala gospodaricom Jadrana, a u ekonomskom smislu, jer je dubrovačko pomorstvo od sredine XVIII. stoljeća bilo u naglom usponu, pa je jačanje tršćanske luke pridonijelo općem napretku dubrovačke pomorske trgovine po Jadranu i Mediteranu. S druge strane, i Austriji, odnosno Trstu, odgovaralo je postojanje Dubrovačke Republike i angažiranje njezinih brodova u trgovini tršćanske luke, i to u prvom redu iz političkih razloga. Naime Dubrovačka Republika bila je stoljetna suparnica Venecije na Jadranu, a u međunarodnom smislu neovisna i neutralna država prilikom raznih ratova evropskih zemalja po Mediteranu. S ekonomskog stajališta za Austriju i luku Trst bilo je važno da su se dubrovački brodovi bavili pretežno brodarenjem, odnosno prijevozom robe između mediteranskih luka, te da se Dubrovačka Republika nalazila pod zaštitom Turske, pa su time njezini brodovi uživali privilegije u svim turskim zemljama, te u lukama sjeverne Afrike.

Kao posljedica pojačanih političkih i pomorsko-trgovačkih veza između Dubrovačke Republike i Austrije, odnosno Dubrovnika i Trsta, javljaju se stalni diplomatski predstavnici Dubrovačke Republike u Beču (od 1687. g.), dubrovački konzuli u Trstu (od 1739. g.) a 14 godina kasnije austrijski konzularno-diplomatski predstavnici u Dubrovniku (od 1753. g.). To uzajamno osnivanje diplomatsko-konzularnih predstavnika između Dubrovačke Republike i Austrije bio je vidljiv znak da su se na Jadranu dogodile važne promjene i da je izvršena značajna pregrupacija snaga u korist Austrije i Dubrovačke Republike na štetu Venecije.

Pomorska je trgovina dubrovačkih brodova u tršćanskoj luci imala dva razdoblja. U prvom razdoblju dok luka Trst nije još bila postigla svoj puni razvoj i dok se pomorstvo Dubrovačke Republike bilo počelo tek postepeno uzdizati, baveći se uglavnom plovidbom među jadranskim lukama, dubrovački su brodovi prevozili raznu robu između Dubrovnika i Trsta i u obratnom smjeru. U drugom pak razdoblju, od sredine XVIII. i početkom XIX. stoljeća, kad je tršćanska luka postala važan pomorsko-trgovački centar na Jadranu i

Mediteranu, a pomorstvo Dubrovačke Republike postiglo svoj veliki uspon, baveći se brodarenjem, dubrovačko je brodogradništvo vršilo pretežno poslove prevoženja robe između Trsta i raznih mediteranskih luka, održavajući i nadalje u potrebnoj mjeri svojim i stranim brodovima pomorsku trgovinu između Dubrovnika i Trsta. Prevoženje razne robe između Trsta i mediteranskih luka bilo je veoma unosno za dubrovačko pomorstvo i za tršćansku luku, a posebno iz razloga što Austrija nije imala svojih brodova da zadovolji sve potrebe izvoza i uvoza tršćanske luke, pa je bila prisiljena da se služi brodovima Dubrovačke Republike i drugih zemalja. Dubrovčani su svojim brodovima uvozili u Trst pretežno prehrambene artikle, stoku i stočne proizvode, razne sirovine i neobrađene metale, dok su izvozili uglavnom žitarice i žitne proizvode, drvenu građu, staklenu robu, tekstilne artikle te obrađeno željezo.

U doba sve tješnjih odnosa s Austrijom, tokom XVIII. stoljeća, Trst je za vladu Dubrovačke Republike bio važan ne samo kao trgovačka luka već i kao stanica za njezinu poštu upućivanu u Beč. Održavanje veza preko Trsta postalo je životno pitanje za Republiku; diplomatski kuriri, pošiljke s darovima, svežnjevi pisama za vladu, ministre, knezove i dubrovačke poslanike kretali su se neprekidno preko Trsta za Beč, kao i u obrnutom pravcu. Pored toga Trst se nalazio na domaku važnih političkih centara, pa je služio dubrovačkoj vladi i kao diplomatsko-politička promatračnica za mnoga evropska zbivanja.

Kao posljedica razvoja Trsta u značajan pomorsko-trgovački centar Jadrana i Mediterana mnogi su Dubrovčani dolazili, trgovali, a neki od njih su se i naselili u tu luku te osnovali svoje trgovačke kuće. Veliki je broj od njih tamo i ostao poslije ukidanja Dubrovačke Republike i prekida svakog pomorsko-trgovačkog poslovanja brodova pod dubrovačkom zastavom u tršćanskoj luci. Na Bečkom kongresu (1815. g.) nije ponovo uspostavljena ova naša Republika, već je njezin teritorij priključen Austriji, pa su se time Trst i Dubrovnik našli u sastavu iste države, što se odrazilo i na njihove sveukupne dalje odnose.

(Primljeno na 1. sjednici Razreda za društvene znanosti JAZU od 6. I 1982.)

BEITRAG ZUR ERFORSCHUNG DER VERBINDUNG ZWISCHEN
DER REPUBLIK DUBROVNIK UND TRIEST IM LAUFE DES
18. JH. UND ZU BEGINN DES 19. JH.

Zusammenfassung

Die Verbindungen zwischen der Republik Dubrovnik und Triest, die im Laufe des 18. Jh. und zu Beginn des 19. Jh. entstanden, waren beidseitig von bedeutendem Nutzen. Die Erhebung des Hafens von Triest und die Schwächung von Venedig konvenirten der Republik Dubrovnik sowohl in politischer als auch in wirtschaftlicher Hinsicht. Österreich bzw. Triest befürwortete das Bestehen der unabhängigen Republik Dubrovnik und das Engagieren ihrer Schiffe in das Handelsleben des Hafens Triest.

Als Folge verstärkter politischer und Marinehandelsverbindungen zwischen der Republik Dubrovnik und Österreich bzw. Dubrovnik und Triest melden sich dauernde diplomatische Vertreter der Republik Dubrovnik in Wien (von Jahre 1687 an), Dubrovniker Konsulen in Triest (vom Jahre 1739 an) und 14 Jahre später östterr.-konsularisch-diplomatische Vertreter in Dubrovnik (vom Jahre 1753 an).

Der Marinehandel der Dubrovniker Schiffe im Hafen von Triest hatte zwei Zeitabschnitte. Im ersten Zeitabschnitt beförderten die Dubrovniker Schiffe verschiedene Waren zwischen Dubrovnik und Triest hin und zurück, während in zweiten Zeitabschnitt von der Mitte des 18. bis zum Beginn des 19. Jh. die Schiffe unter Dubrovniker Flagge hauptsächlich Beförderungsgeschäfte von Waren zwischen Triest und verschiedenen Mittelmeerhäfen durchführten, indem sie weiterhin in notwendigem Mass Marinehandel zwischen Dubrovnik und Triest unterhielten. Die Dubrovniker Schiffe haben nach hauptsächlich Lebensmittel, Vieh und Erzeugnisse der Viehzucht, verschiedene Rohstoffe und unbearbeitete Metalle eingeführt, während die Ausfuhr aus Triest hauptsächlich aus Getreide und Getreideerzeugnissen, Holzmaterial, Glaswaren, Textilartikel und bearbeitetem Eisen bestand.

In der Zeit der immer engeren Beziehungen mit Österreich im Laufe des 18. Jh. war Triest für die Regierung der Republik Dubrovnik nicht nur als Handelschafen wichtig sondern auch als Station für ihre Post für Wien. Als Folge der Entwicklung von Triest in ein bedeutendes Marinehandelszentrum haben sich viele Dubrovniker in Triest angesiedelt und sind auch dort nach der Abschaffung der Republik Dubrovnik geblieben.